

KAMIL STEPAN

KRAKÓW

Z dziejów kapel sanguszkowskich w drugiej połowie XVIII wieku

ABSTRAKT Artykuł przedstawia wiadomości o muzyce na dworze Barbary Sanguszkowej (1718–91) w okresie, w którym księżna zatrudniała głównie pedagogów dla swoich dzieci, a następnie dane o kapeli działającej na dworze jej syna Józefa Paulina Sanguszki w Lubartowie, po jego zgonie (1781) przejętej przez księżnę Barbarę i przeniesionej do Warszawy. Poza informacjami o składzie zespołu tekst zawiera wypisy z rachunków, dające dokładniejszy obraz życia muzycznego dworu. Tekst zawiera również nowe informacje dotyczące przedstawionego przez Irenę Bieńkowską w 2017 r. inwentarza muzykaliów sanguszkowskich i propozycję zmiany jego atrybucji.

SŁOWA KLUCZOWE kapele magnackie, inwentarz muzyczny, Barbara Sanguszkowa, Józef Paulin Sanguszko, Archiwum Sanguszków, Lubartów, Warszawa

ABSTRACT From the History of the Sanguszko Court Ensembles in the Second Half of the Eighteenth Century. This article discusses information on the presence of music at the court of Princess Barbara Sanguszko (1718–91) in the years when she primarily employed music teachers for her children, and subsequently information concerning the ensemble active at the court of her son Józef Paulin Sanguszko in Lubartów, which after his death (1781) was taken over by Princess Barbara and transferred to Warsaw. Apart from information concerning that ensemble's make-up, the article also provides extracts from court accounts which offer closer insights into the court's musical life. The text also includes new information concerning the inventory of music-related items owned by the Sanguszko family presented by Irena Bieńkowska in 2017, and proposes a different attribution for that document.

KEYWORDS aristocratic court ensembles, music inventories, Barbara Sanguszko, Józef Paulin Sanguszko, the Sanguszko Family Archive, Lubartów, Warsaw

Obraz życia muzycznego polskiej magnaterii XVIII w. jest stale wzbogacany. Informacje o nowych, nieznanych dotąd zespołach muzycznych, ich składzie czy repertuarze, stopniowo zmieniają i wypełniają wiedzę o muzykowaniu na poszczególnych dworach. Biorąc pod uwagę oczywisty fakt, że materialna spuścizna po rodach magnackich uległa prawie całkowitemu zniszczeniu lub przynajmniej daleko idącemu rozproszaniu, każdy postęp w tych badaniach jest równie istotny, co i trudny.

Niedawne publikacje Ireny Bieńkowskiej, najkonsekwentniejszej obecnie badaczki kultury muzycznej magnaterii osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej, pozwoliły w nowym świetle spojrzeć na kulturę muzyczną dworu Sanguszków. Podążając za szcztąkowymi informacjami podanymi przed półwieczem przez Zbigniewa Chanieckiego, Bieńkowska opisała zespół muzyczny marszałka wielkiego litewskiego Pawła Sanguszki (1680–1750), twórcy potęgi tego kresowego rodu. Zespół ten uległ likwidacji przed ślubem księcia marszałka z Barbarą Duninówną (1735 r.), ale – o czym również wspominał już Chaniecki, a co zostało obecnie znacznie uszczegółowione dzięki badaniom Bieńkowskiej – w następnym pokoleniu kapelę posiadał jeden z młodszych synów tej pary, Hieronim Janusz (1743–1812), starosta czerkaski, wojewoda wołyński i generał, który w swych dobrach w Sławucie na Wołyniu utrzymywał kilkunastoosobowy zespół muzyczny przez większość epoki stanisławowskiej¹.

Obraz życia muzycznego na dworach członków tej rodziny wymaga jednak dalszych uzupełnień, dotyczących muzyki na dworze wdowy po marszałku Pawle, księżnej Barbary z Duninów Sanguszkowej (1718–91), jednej z najbardziej niezwykłych dam polskich XVIII w.², a także jej syna Józefa Paulina (1740–81). Przez ćwierć wieku od śmierci męża (1750 r.) księżna zarządzała całym majątkiem rodzinnym, przemieszczając się pomiędzy Zaslaviem a innymi majątkami i rezydencjami, dbając o rozwój fortuny i koneksji politycznych w równym stopniu, co o wykształcenie dzieci i ich mariaże. W późniejszym okresie, po dojściu do pełnoletności wszystkich synów i podziale majątku pomiędzy siebie i nich (1774 r.) księżna ze swym dworem przebywała najczęściej w Warszawie, gdzie – po okresie wynajmowania cudzych pałaców – osiadła w tzw. Pałacu Bielińskich (ul. Królewska nr 1066), należącym do jej zięcia – pisarza wielkiego koronnego Franciszka Bielińskiego, wdowca po zmarłej w 1778 r. Krystynie Sanguskównie. W Pałacu Bielińskich księżna Barbara rezydowała aż do śmierci, wyjeżdżając corocznie latem do swych rezydencji w Poddębicach lub Szymanowie i kierując wychowaniem swoich wnuków.

1 Zbigniew Chaniecki, „Nieznane kapele polskie z XVII i XVIII wieku”, *Muzyka* 17 (1972) nr 4, s. 84–96; Irena Bieńkowska, „Kapela nadworna Pawła Karola Sanguszki”, *Ostrożka dawnina* 7 (2020), s. 115–126; Irena Bieńkowska, „Inwentarz muzykaliów sanguszkowskich z II połowy XVIII wieku”, *Muzyka* 62 (2017) nr 1, s. 48–49.

2 Najnowszą i najobszerniejszą pozycją poświęconą w całości księżnej Barbarze jest monografia Agnieszki Jakuboszczak *Sarmacka dama. Barbara Sanguszkowa (1718–1791) i jej salon towarzyski* (Poznań 2008).

Wiadomości o muzyce na dworze Barbary Sanguszkowej pojawiają się w rachunkach dworskich już w latach pięćdziesiątych. Niekompletność ksiąg rachunkowych, ich zmieniająca się stale zawartość i układ utrudniają opis, niemniej wiadomo, że w tym okresie uchwytne części aktywności muzycznej na dworze księżnej Barbary związana była głównie z edukacją muzyczną dorastających księżniczek i książąt. Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych w rachunkach dworu występują nazwiska dwóch nauczycieli muzyki: Strauski *vel* Trauszki, metra klawesynu i skrzypiec, który zakończył pracę na dworze w styczniu roku 1762³, oraz Haja, metra skrzypiec, który jednak działał na dworze książęcym tylko parę miesięcy⁴. Dworskie nabytki nutowe tego okresu ograniczały się prawdopodobnie do utworów klawesynowych i skrzypcowych, nabywanych przynajmniej częściowo na potrzeby kształcenia księżniczek i książąt⁵. Z kolei podczas pobytów całej rodziny w Warszawie w 1757 i 1760 r.

- 3 Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków (dalej ANK, AS), sygn. 1635, s. 57 – 24 VI 1757 w Zaslaviu: „Wyplacenie zaslug a 24 Junii 1756to Anni ad Diem eadem 1757 inclusive: [...] Niemcy: [...] Strausce klawicymbaliście wyplacono 1mo kwartałów #60, 2do za suknie #12 – in suma złp 1296” (tu i w dalszych cytatach pozostawiono znak # jako symbol czerwonego złotego); sygn. 1636, s. 15 – 3 VIII 1758 w Zaslaviu: „Strausce od uczenia na skrzypcach [Józefa Paulina Sanguszki] – złp 54”; sygn. 1636, s. 33 – 18 I 1759 w Zaslaviu: „Strausce Metrowi od Klawicymbału za dokumentem JO Pani i rewersem Jego wyplaciło się od Uczenia Imci Panny Wiesiołowskiej Łowczanki Wieluńskiej na Klawicymbale przez miesiąc kilka #15 – złp 270” (Wiesiołowska to wnuczka znanej sarmackiej poetki i protegowanej księżnej Barbary, Elżbiety Drużbackiej, a zarazem córka zaufanego komisarza dóbr Sanguszkowej – łowczego wieluńskiego Andrzeja Wiesiołowskiego); sygn. 1636, s. 43 – Półroczne zasługi 24 I 1759 w Zaslaviu: „Strausce metrowi od klawicymbału – złp 540 / temu przy drugim puł roku #12 należyć się będzie za suknie”; sygn. 1637, s. 16 – 24 III 1759 w Lubartowie: „Strauszcze od Dawania lekcyi na skrzypcach JOXiążentom Imościom – złp 72”; sygn. 1637, s. 27 – Półroczne zasługi 24 VI 1759 w Lubartowie: „Cudzoziemcom [...]: Strausce metrowi klawicymbału 1mo samych kwartałów #30; 2do za Suknie kontraktem należące #12 – złp 756”; sygn. 1638, s. 27 – Półroczne zasługi 24 VI 1760 w Lubartowie: „Cudzoziemcom [...]: Trauszcze Metrowi klawicymbału biorącemu na kwartał #15 iest 1mo kwartałów a die 24 X^{bri} 1759 anni ad 24 junii A^{no} 1760 #30 – złp 540 / na Suknie biorącemu na Rok # 12 wyplaciło się Całorocznie – złp 216”; sygn. 1689, s. 122 – 27 VI 1761: „Trauszcze za barwę #12 – złp 216 / Jemuż kwartału #15 – złp 270”; sygn. 1689, s. 23 – 30 IX 1761: „Trauszcze Metrowi klawikortu kwartał się wyplacił złotem to jest czerwonych złotych piętnaście – złp 270”; sygn. 1689, s. 129 – 6 XII 1761: „Trauszcze na zasługi – złp 84 gr 13 1/3”; sygn. 1639, s. 13 – 13 I 1762 w Zaslaviu: „Trauszeko Klawicymbalista odprawiony – złp 534 gr 13 1/3”. Notabene muzyk ów musiał się cieszyć sympatią Krystyny Sanguszkówny, która przy odprawie dodatkowo kazała mu wypłacić ze swego rachunku dodatek do pensji miesięcznej.
- 4 ANK, AS, sygn. 1636, s. 29 – 10 XII 1758 w Zaslaviu: „Mr Hajowi sold od uczenia na Skrzypcach Xiążąt Imci za Dwa miesiące to iest pro mensae 8bri et 9bri zeszele ut Ima 8bris ad Ima Xbris inclusive – złp 144”; sygn. 1636, s. 31 – 1 I 1759 w Zaslaviu: „Mr Hajowi sold od uczenia Xiążąt JoMci na Skrzypcach biorącemu co miesiąc – złp 72”; sygn. 1636, s. 35 – 1 I 1759 w Zaslaviu: „Hajowi Metrowi skrzypców co uczyl Xiążąt Imci anticipative – złp 72”.
- 5 ANK, AS, sygn. 1635, s. 31 – 16 XII 1756 w Warszawie: „Za Papiery do grania na Klawicymbale dla Xiężniczek Ichmci dano #10 – złp 180”; sygn. 1636, s. 18 – 5 IX 1758 w Zaslaviu: „Za dokumentem Księcia Jmości Starosty Krzemienieckiego [Józefa Paulina Sanguszki] 1mo za papiory muzyczne – złp 90”; sygn. 1636, s. 39 – 17 II 1759 w Zaslaviu: „Strausce Metrowi Klawicymbału za kupione papiory do Muzyki do wyplaconych iusz A^o 1758 at 10 Martii zł 12 solutur”; sygn. 1637, s. 30 – 25 VI 1759 w Lubartowie: „Za dokumentem y wyraźną wolą JOny Imci na Papiery do Klawicymbału na ręce Strauszki – złp 324”; sygn. 1639, s. 19 – 27 I 1762 w Zaslaviu: „Pod bytność JO Pani w Annopolu [...] Trauszcze metrowi Klawicymbału za Papiory do muzyki wr 311 1/3 agr 26 – złp 270”; 30 I 1762 w Zaslaviu (ekspensa ks. Krystyny Sanguszkówny): „Za papier rygółowy do not – złp 10 gr 6”.

bardzo dbająca o odpowiednią edukację swoich dzieci księżna zapewniła im lekcje tańca⁶. Jedyńm niezaangażowanym w proces pedagogiczny muzykiem był w tym okresie harfista Antoni, liczony pomiędzy lokajami księżnej pani⁷.

W początkowym okresie wdowieństwa księżna nie posiadała własnego zespołu muzycznego (jedyną wówczas działającą kapelą sanguszkowską był zespół jej pasierba, miecznika litewskiego i ówczesnego marszałka nadwornego litewskiego Janusza Aleksandra Sanguszki). Oprawę muzyczną ewentualnych uroczystości na dworze Barbary w tych latach zapewniały kapele obce, przede wszystkim starosty buskiego, czyli księcia Antoniego Barnaby Jabłonowskiego (zięcia Barbary, od 1755 r. męża najstarszej Sanguszkówny – Anny)⁸, ale zdarzyło się jej także sprowadzić kapelę kanclerza wielkiego litewskiego księcia Fryderyka Czartoryskiego⁹. Sporadycznie zdarzały się także pobyty na dworze księżnej indywidualnych muzyków, jak nieznanego z imienia muzykanta jej krewnego Fryderyka Piotra Dunina, starosty zatorskiego¹⁰. Doraźnie księżna zatrudniała też kapele złożone z miejscowych Żydów¹¹.

Rok 1761 przyniósł ważne zmiany. Od sierpnia 1761 r. na dworze wśród „Ludzi JO Pani” pojawił się nowy harfista – Kuntzendorf (szybko spolszczony na Kuncendorfa), który przebywał na dworze Sanguszkowej co najmniej do sierpnia 1762 r. (na tym miesiącu dostępne rachunki się urywają)¹²; być może śladem dalszego związku tego samego muzyka z dworem księżnej marszałkowej jest pochodzące z marca 1763 r. polecenie zapłaty niewymienionemu z nazwiska „metrowi arfiście” za lekcje udzielane Kunegundzie Sanguszkównie¹³.

6 ANK, AS, sygn. 1635, s. 42 – 31 III 1757 w Warszawie: „Tancmistrzowi od pokazania kilku Lekcyi Xiężniczkom Ichmościom Tańców Francus[kich] – złp 108”; sygn. 1638, s. 17 – 27 IV 1760 w Warszawie: „Tancmistrzowi za dawane Lekcyie Xiężniczkom Ićom – złp 70 gr 28. Item Tancmistrzowi za dawane lekcyie przez czas rezydencyi całej Xiążętom, Xiężniczkom Ichmościom wypłacono złp 798”.

7 ANK, AS, sygn. 1635, s. 71: „Specyfikacya Barwy Ordynaryiney którzy pobrali na rok cały ab A° 1756 ad 1757 inclusive do S° Michała. 1mo Lokaie [...] Antoni arfista”; tamże, s. 81: „Specyfikacya komu się za buty, pończochy y szewski przy barwie płaciło in A° 1756to [...] Antoniemu arfiście”. Muzyk ten pracę na dworze książęcym rozpoczął jeszcze za życia księcia Pawła Karola, zob.: ANK, AS, sygn. 1464.

8 ANK, AS, sygn. 1636, s. 28 – 6 XII 1758 w Zaslaviu: „Za dokumentem JO Pani wypłacono iest od Skarbu: [...] 2do Kapelly Xcia Sty Buskiego – złp 100”; sygn. 1636, s. 30 – 24 XII 1758 w Zaslaviu: „Za Dokumentem JO Pani wypłacono iest ze Skarbu: [...] 2do Kapelly Xcia Sty Kołedy – złp 126”.

9 ANK, AS, sygn. 1638, s. 31 – 25 VII 1760 w Lubartowie: „Za Dokumentem JO Pani [...] 5to Kapelli Xcia Kanclerza sprowadzoney na S. Annę – złp 380”. Ponownie na dworze ks. Barbary kapela ks. Czartoryskiego gościła w lutym 1769 r. (AS, sygn. 1690, s. 78 – 10 II 1769: „Kapeli JO Xcia Kanclerza na Balu JO Pani grającym – złp 36”).

10 ANK, AS, sygn. 1639, s. 24 – 9 III 1762 w Zaslaviu: „Muzykantowi JmP Starosty Zatorskiego złp 52”.

11 ANK, AS, sygn. 1636, s. 31 – 31 XII 1758 w Zaslaviu: „Muzykantom Żydom grającym podczas Świąt złp 6 gr 15”; sygn. 1637, s. 31 – 30 VII 1759 w Lubartowie: „Żydom muzykantom Lubartowskim Grającym kilka razy na Pokojach z Woli JO Pani – złp 22 gr 24”.

12 ANK, AS, sygn. 1689, s. 125, 127, 130 (rok 1761): „Kuntzendorfowi arfiście – złp 54”; sygn. 1639, s. 20, 23, 29, 31, 33, 37, 46 i 51 (rok 1762): „Kuncendorf arfista – złp 54”.

13 ANK, AS, sygn. 12199, s. 65: „Z rozkazu Xiężny Imci masz JWWMć Pan wydać tyńfów trzydzieści y dwa 32 na co się podpisuię D. 16 marca 1763 Kunegunda S. / [dopisek inną ręką:] Metrowi Arfiście od 16. Lekcyi danych Xiężniczczce Jeymci młodszy ta zapłata z nim umowiona wypłaca się ut supra”.

Co jednak bodaj ciekawsze, jeszcze przed Kuntzendorfem zatrudnieni zostali na dworze kapeliści Szydłowski i Gotlib, których nazwiska pojawiają się już przy wypłacie pensji za lipiec 1761 roku¹⁴. Od początku 1762 r., po formalnym wydzieleniu dworu najstarszego syna – dwudziestoletniego starosty krzemienieckiego Józefa Paulina Sanguszki, wypłaty dla muzyków umieszczane są wśród opłat dla „Ludzi Starosty Krzemienieckiego”; w tym czasie obok kapelistów Szydłowskiego i Gotliba rachunki obejmują także dwóch bezimiennych waltornistów¹⁵. Wobec braku kompletnych ksiąg rachunkowych z obu tych lat (1761–62) trudno na razie precyzyjnie wyznaczyć datę powstania tego skromnego zespołu, niemniej wydaje się jasne, że od początku kapela była tworzona na prośbę księcia Józefa Paulina i na jego potrzeby. Wraz ze swym pracodawcą w sierpniu 1762 r. czterej kapeliści udali się na wyprawę za granice Rzeczypospolitej.

Niestety, dalsze śledzenie losów tego zespołu jest utrudnione, gdyż w Archiwum Sanguszków dokumenty rachunkowe dworu Józefa Paulina Sanguszki zachowały się w formie szczątkowej. Wydaje się, że książę utrzymywał jakąś muzykę nadworną przez cały okres dorosłego życia¹⁶, ale najwcześniejszy (po przytoczonych powyżej danych) w przebadanych materiałach ślad po kapeli pochodzi dopiero z grudnia roku 1769, kiedy to książę marszałek wielki litewski zawarł z Antonim Szemberskim kontrakt na nauczanie ośmiu chłopców:

Dać ten Moy Kontrakt Antoniemu Szemberskiemu którego przyimuję do edukowania od początków w Muzyce wszelkiey chłopców mu przystawionych, toiest 4. na Skrzypcach, jeden na Basetli, jeden na altówce y 2 na oboiach. Wyznaczaiąc za podjętą w tey okoliczności prace y dowodne z wszelką attencyą ćwiczenie Ich miesięczną pensyą wynoszącą ze wszystkim czerwonych złotych sześć, stancyą zwyczajnie dotakiey nauki wygodną, opał y światło naznaczam. A przy kończących się trzech latach edukowaniu tych chłopców in spatio których powinni bydź należycie nauczeni z garderoby moiey sukien parę jedną Dać przyrzekam, któren kátrakt [sic] dla tym większey wiary y uwagi przy przyciśnieniu mey pieczenci [sic] własną podpisuię ręką. Datt w Lubartowie die 13 Xbri 1769 A.

J X Sanguszko.
MW/WXLitt:¹⁷.

14 ANK, AS, sygn. 1689, s. 125, 130, 159. Powołując to źródło (ówcześnie o sygnaturze ASang rkps 658), Chaniecki zacytował fragment karty zatytułowanej „Specyfikacya miesięcznych pieniędzy wypłacenia ad Ima July ad ultimam Ejusdem A° 1761”, bezpodstawnie zaliczając do kapelistów także wymienionych tam Jurewicza i Jastrzembskiego, zob.: Z. Chaniecki, „Nieznane kapele polskie”, s. 89.

15 ANK, AS, sygn. 1639, s. 20, 23, 29, 31, 33, 37, 46: „Szydłowski kapelista – złp 54 / Gotlib kapelista – złp 27 / Waltornistów dwóch po złp 65 ieden – złp 130”.

16 Za wersją, że kapela na dworze Józefa Paulina Sanguszki istniała w latach sześćdziesiątych zdaje się przemawiać „Regulamin Expensy Generalney Roczney na Dwór y inne Potrzeby JO Xięcia Jmci Starosty Krzemienieckiego” (ANK, AS, sygn. 8428), stanowiący wykaz etatowych stanowisk i płac całego dworu księcia, i zawierający pozycję „Kapela – 4216 złp”. Dokument ten nie jest datowany, ale pochodzi niemal na pewno z lat sześćdziesiątych XVIII wieku.

17 ANK, AS, sygn. 8428, s. 3.

Ten izolowany przekaz nie daje podstaw ani do stwierdzenia, czy kontrakt dokumentuje moment odtworzenia zespołu, czy próbę jego powiększenia, ani też nie pozwala ustalić, czy Szemberski dotrwał na dworze do końca zakontraktowanego trzechlecia (adnotacje na końcu dokumentu dotyczą jedynie pierwszych dwóch wypłat). Prawdopodobnie jakiś zespół muzyczny już wówczas na dworze Józefa Paulina działał, gdyż w rachunkach za kwiecień 1770 r. pojawia się wzmianka dotycząca bezimiennego oboisty¹⁸. Niewątpliwie w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych książe zatrudniał też „klawicymbalistę” Sroczyńskiego¹⁹. Dopiero jednak fragmentaryczna dokumentacja z roku 1774 zawiera jednoznaczne dowody na funkcjonowanie na dworze w Lubartowie etatowej, dziewięcioosobowej kapeli z kapelmistrzem, przy czym fakt zużywania przez zespół kalafonii wskazuje, że w jej składzie występowały wówczas również instrumenty smyczkowe²⁰. Pełny skład osobowy kapeli pozwala odtworzyć „Regestr nadaney Liberyi różnym osobom, zostającym w służbie u Dworu JO Xięcia Pana Dobrodzieja na rok zaczynający się od Dnia 29go miesiąca Września 1776go Roku w Lubartowie”, który w składzie blisko dziewięćdziesięcioosobowego dworu wymienia następujące osoby:

30. Błażej Tomaszewski Kapelista
31. Józef Kozinski Kapelista
32. Józef Adamski Kapelista
33. Łukasz Ciesielski Kapelista
34. Walęty [!] Okuniewski Kapelista
35. Szymon Nowadzki Kapelista
36. Maciej Langa Kapelista
37. Stefan Pawłowski Kapelista
38. Woyciech Świdzki Kapelista²¹.

- 18 ANK, AS, sygn. 1703: „Oboyscie kontraktów ŚwiętoJózefskich za Requestem expensy Tomaszewskiego złp 60”. Alternatywą jest przyjęcie, że ów oboista był muzykiem wojskowym w chorągwi księcia Józefa Paulina.
- 19 ANK, AS, sygn. 3553, s. 5: „Rachunek Pieniężny na Konto JO Xcia Imci Marszałka Pana y Dobrodzieja ad 20. 7bris 1774 Anni zakończony [...] 2 Aug. 1774 Kwit ImPⁿ Lubańskiego Porucznika Sroczyńskiemu klawicymbaliście miesięcznych ... złp 36”.
- 20 ANK, AS, sygn. 8428: „Czapki należące do Barw od S^o Michała do roku 1774 do tegoż S^o w roku następującym 1775tym: [...] Kapeliściom Dziewięciu należy czapek dziewięć”; tamże w wykazie zatytułowanym „Medykamenta wydane z Apteki Lubartowskiej dla Dworu Jaśnie Oświeconego Xiążęcia Sanguszką Marszałką Wielkiego W: X. Litewskiego Fundatora naszego Pana i Dobrodzieia Nayłaskawszego” (s. 7) znajdują się zapisy: „Za Dokumentem wiel. Imc Pana Buczyńskiego. Dla kapeliścika 6 8^{bris} 1774 Ziółka. Proszek. Plaster y Miodek Rożany ... złp 4 gr 18 [...] 10 9^{bris} [1774] Za dokumentem P. Kapelmaystra kolofonii puł funta ... złp 1 [...] 23 Maii 1774 Dla Białokołowca dobosza proszek na purgans ... gr. 15”.
- 21 ANK, AS, sygn. 8428, s. 19–20. Jako ciekawostkę można dodać, że każdy z muzyków otrzymał liberię złożoną z kontusza tuzinkowego, żupana pąsowego tuzinkowego, spodni pąsowych tuzinkowych, pasa pąsowego berlinkowego, czapki barankowej, kapoty tuzinkowej popielatej (jedna kapota na dwa lata) i chustki na szyję; wyjątkiem był pierwszy skrzypek Błażej Tomaszewski, który otrzymał dwa żupany i dwie pary spodni (ludzie dworscy otrzymali liberię zabarwioną na różne kolory w zależności od funkcji, np. myśliwi – zielone, kuchenni – granatowe, stangreci i forysie – morelowe).

Autor rejestru nie podał niestety, na jakich instrumentach grali poszczególni muzycy, ale na podstawie dokumentów z późniejszego okresu (omówionych niżej) możliwe jest ustalenie specjalności prawie wszystkich kapelistów: Błażej Tomaszewski i Maciej Langa – I skrzypce, Stefan Pawłowski – II skrzypce, Józef Koziński – altówka, Wojciech Świdorski – bassetla (wolonczela), Józef Adamski – kwartwiola (kontrabas), Szymon Nowacki – flet; brak danych, na jakich instrumentach grali Łukasz Ciesielski i Walenty Okuniewski, ale należy przypuszczać, że były to instrumenty dęte. Wprawdzie przytoczony wykaz jest jedynym źródłem przekazującym komplet nazwisk muzyków Józefa Paulina, ale wydaje się, że skład personalny kapeli był w następnych latach dość stabilny. Z pewnością Walenty Okuniewski pozostawał w służbie księcia jeszcze w roku 1779²², a niemal wszyscy wymienieni dotrwali na dworze do momentu, w którym Józef Paulin padł śmiertelną ofiarą swej drugiej obok muzyki pasji – polowań, umierając na skutek obrażeń odniesionych przy nieszczęśliwym upadku podczas łowów (zmarł 12 V 1781 r. w Krakowcu). Sporządzony na polecenie wdowy księżnej Anny z Cetnerów Sanguszkowej inwentarz majątku zmarłego księcia marszałka pozwala zorientować się w instrumentarium kapeli, zgromadzonym w lubartowskim pałacu:

Instrumenta Kapeli y inne rzeczy do nich służące
 Klawicymbał czarno lakierowany reparacyi potrzebujący
 Skrzypców ze smyczkami sztuk pięć, do których puzderek trzy znajduje się
 Altówek z puzderkami dwie
 Bassetla z puzdrem iedna
 Kwart Wiola iedna
 Klarynetów par trzy
 Obojów par dwie
 Flotrawersow dwa
 Waltorniów par trzy
 Waltorniów złych par dwie
 Amorka nowa iedna
 Flecik ieden
 Kotłów miedzianych dużych do bębnienia dwa
 Kociołków pomniejszych miedzianych do bębnienia dwa
 Stron do kapeli buntow pięć
 Basow na skrzypce sztuk sześć
 Oper Francuskich z całą muzyką sztuk cztery
 Symphonia na całą muzykę iedna
 Inne zaś Opery, Tańce y rozmaite sztuki, dosyć w znaczney liczbie przy kapeli znajdują się²³.

22 ANK, AS, sygn. 8428, s. 53: „Inkwizycya wyprowadzona z Jana Strzeleckiego chłopca kapelmajstra o ukradzione pieniądze od Okuniewskiego kapelisty die 24 Febru: 1779 Ann.”. Notabene przytoczona w „inkwizycji” informacja o obecności Okuniewskiego na polowaniu wzmacnia przypuszczenie, że grał on najprawdopodobniej na instrumencie dętym blaszanym (waltornia/trąbka).

23 ANK, AS, sygn. 1807 („Regestr Wszystkich Rzeczy Ruchomych [...] po ś.p. Jaśnie Oświeconym Jozefie Paulinie na Białym Kowlu, Xięstwie Zasławskim, Hrabstwie Tołoczynskim y Krupeckim, Lubartowie,

Niestety, inwentarz nie zawiera w żadnym miejscu wykazu tych nut, zgromadzonych „przy kapeli”; jedynie w spisie bogatej biblioteki własnej księcia odnaleźć można druki partytur francuskich oper *Tom Jones* F.A.D. Philidora (premiera Paryż 17 II 1765 r., wyd. 1766) i *Le tableau parlant* A.E.M. Grétry’ego (premiera Paryż 20 IX 1769 r., wyd. 1769)²⁴.

Biorąc pod uwagę kłopoty Anny Sanguszkowej z objęciem przynależnej jej i jej synowi Romanowi części majątku po mężu, perspektywy kapeli lubartowskiej po zgonie księcia marszałka rysowały się w ciemnych barwach. Ostatecznie z pomocą młodej wdowie przyszła księżna Barbara, która zwróciła się do swych pozostałych synów (Hieronima i Janusza Modesta) o wsparcie wysiłków owdowiałej bratowej²⁵, a jednocześnie przejęła nadzór nad wychowaniem siedmioletniego wówczas Romana, którego w 1782 r. ściągnęła do Warszawy (funkcję guwernera książątka powierzyła Franciszkowi Karpińskiemu) wraz z niektórymi dworzanami i całą lubartowską kapelą, która przeszła na utrzymanie jej dworu.

W ten sposób kapela lubartowska znalazła się nie tylko w muzycznym centrum Rzeczypospolitej, ale wręcz na dworze, którego funkcjonowanie pozostawiło ślad w dziejach kultury polskiej XVIII wieku. Środowisko dworu Barbary Sanguszkowej było jednym z najciekawszych pod względem intelektualnym wśród dworów magnackich. Księżna tłumaczyła dzieła francuskie i sama pisywała (szczególnie popularna była *Nauka matki córce swojej idącej za mąż dana*, wydana do schyłku XVIII w. pięciokrotnie), wraz z dziećmi uczestniczyła w przedstawieniach (*théâtre de société*) i niekiedy sama je współorganizowała (*Zaira* Woltera w 1759 r., *Ifigenia w Aulidzie* Racine’a w 1764 r.). W stworzonym przez siebie na wzór francuski „salonie towarzyskim” – jednym z najbardziej elitarnych w ówczesnej Rzeczypospolitej – Sanguszkowa podejmowała gości nie tylko wykwintnymi daniami, konwersacją, wspólną lekturą listów i dzieł literackich, grą w karty, gry planszowe czy bilard, zabawami w domu i parku, lecz także muzyką, towarzyszącą posiłkom i rozmowom. Brak rachunków dworu księżnej z lat siedemdziesiątych i początku osiemdziesiątych utrudnia kateryczne stwierdzenie, czy w tych latach księżna nie utrzymywała, choćby przejściowo, jakiejś grupy nadwornych muzyków²⁶. Ze wspomnień Feliksa Łubieńskiego, ówczes-

Kanczudze y innych, Xiążęciu Jmci Lubartowiczu Sanguszkowi Marszałkowi Wielkiemu W^o X^a L^o Orderu Orła Białego Kawalerze, Nayukochańszemu Mężu y Dobrodzieiu moim, w Skarbcach, Pałacach y Dobrach wszystkich w różnych mieyscach pozostałych [...] sporządzony y zakończony w Lubartowie dnia czwartego Miesiąca Kwietnia Roku Pańskiego Tysiąc Siedmset Ośmdziesiątego drugiego”), k. 40v–41r.

24 ANK, AS, sygn. 1807, k. 62r. Najprawdopodobniej do partytur operowych należy zaliczyć jeszcze wymienioną w inwentarzu bezpośrednio po dwóch wymienionych drukach *Zemire et Azor*; jest ona wprawdzie opisana jako „comédie” (w przeciwieństwie do *Tableau parlant* i *Toma Jonesa* bez zaznaczenia elementu muzycznego), ale najprawdopodobniej chodzi o *comédie-ballet mêlée de chants et de danses* A.E.M. Grétry’ego *Zemire et Azor* (premiera Fontainebleau 9 XI 1771, wyd. 1772).

25 A. Jakuboszczak, *Sarmacka dama*, s. 97.

26 Dostępne fragmenty rachunków księżnej Barbary Sanguszkowej z końca lat sześćdziesiątych nie zawierają żadnych danych na temat muzyków nadwornych.

snego starosty nakielskiego, z powodzeniem zabiegającego w początkach lat osiemdziesiątych o rękę Tekli Bielińskiej – wnuczki księżnej Barbary – zdaje się jednak dość wyraźnie wynikać, że w l. 1780–82 księżna nie dysponowała zespołem muzycznym i chętnie korzystała z wypożyczanej przez Łubieńskiego kapeli²⁷.

Zachowane rachunki dworu Barbary z l. 1785–91 pozwalają ustalić, że na jej dwór przeszła co najmniej większość muzyków jej zmarłego syna – skrzypkowie Błażej Tomaszewski, Maciej Langa i Stefan Pawłowski, altowiolista Józef Kosiński, wiolonczelista Wojciech Świdorski, kontrabasista Józef Adamski i flecista Szymon Nowacki²⁸. W pierwszym znanym wykazie członków kapeli (z 1785 r.) skład zespołu uzupełniali kłarneciści Sztorch i Michał Tomaszewski, a także waltorniści Słotwiński i Łukaszewicz (zob. il. 1).

Klawiszalista Pryncypalis ..	54.	6.	
Ork. Jomassowski } 1 ^{mu}	54.		36.
Langa .. Skrzypce } 1 ^{mu}	36.		36.
Pawłowski .. } 2 nd	36.	144.	36.
Georcb. .. } 1 ^{mu}	34.		36.
Mis. Jomassowski } 2 nd	36.		36.
Nowacki ..	36.		36.
Słotwiński ..	36.		36.
Łukaszewicz .. } 2 nd	36.		36.
Waltornie ..	34.	144.	36.
Wojciech Świdorski ..	36.	144.	36.
Kłarneciści ..	36.		36.

Il. 1. Wykaz członków kapeli z 1785 r., Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków, sygn. 1641, fragment

Wykazy kapelistów zawarte w poszczególnych tomach rachunków z końca lat osiemdziesiątych i rozrzucone w rachunkach poboczne wyjaśnienia zdają się świadczyć o tym, że – podobnie jak w czasach Józefa Paulina – liczba kapelistów była stała i zatrudnienie nowego muzyka odbywało się w obrębie zaplanowanej ogólnej liczby orkiestrantów, nawet jeśli nowo zaangażowany grał na innym instrumencie niż zwolniony i pobierał inną pensję. „Etat” kapeli na dworze Barbary Sanguszkowej był nieco większy od „etatu” z czasów Józefa Paulina i wynosił jedenastu muzyków²⁹; była to liczba mniejsza, niż na wielu innych dworach magnackich, ale stabilny zespół

27 Zredagowany przez Władysława Chomętowskiego pamiętnik Łubieńskiego zawiera dość dokładną relację o zatrudnieniu przez Łubieńskiego w 1780 r. Bendi, Marchanda i Baura do stworzenia własnej kapeli i o roli, jaką kapela ta odegrała w zdobyciu popularności społecznej przez młodego starostę nakielskiego, a także w pozyskaniu i utrzymaniu przezeń życzliwości księżnej Barbary, zob.: *Pamiętnik Feliksa hr. Łubieńskiego, ministra sprawiedliwości*, opr. Władysław Chomętowski, Warszawa 1876.

28 Ponieważ najwcześniejsza zachowana księga rachunkowa dworu księżnej Barbary Sanguszkowej obejmuje okres dopiero od lipca 1785 r., nie można wykluczyć, że także dwaj pozostali kapelusi księcia Józefa Paulina (Łukasz Ciesielski i Walenty Okuniewski, obaj zapewne grający na instrumentach dętych) przeszli na służbę księżnej Barbary, którą opuścili przed rokiem 1785.

29 Z braku przeciwnych dowodów zakładam, że do powiększenia zespołu doszło dopiero po jego przeniesieniu do Warszawy na dwór księżnej Barbary, choć oczywiście ze względów metodycznych nie można wykluczyć, że nastąpiło to jeszcze w Lubartowie w l. 1777–81.

tej wielkości był już całkiem wystarczający do codziennego muzykowania, a w razie potrzeby był wzmacniany doraźnie angażowanymi instrumentalistami (notabene liczebność ta dawała kapeli sanguszkowskiej jedno z czołowych miejsc wśród stale rezydujących w stolicy zespołów świeckich – po kapeli króla Stanisława Augusta i kapeli jego bratanka podskarbiego litewskiego Stanisława Poniatowskiego).

Podstawowymi źródłami do ustalenia składu kapeli są wykazy ludzi dworskich, zawarte w księgach rachunkowych z l. 1785–86, 1787 i 1790, a także zamieszczone w nich wyjaśnienia dotyczące stałych pensji i dodatków (zob. il. 2), zawierające informacje o datach odejścia bądź zatrudnienia poszczególnych muzyków.

Kapela			
Tomaszewski	} Skrzypaki	54	540
Szycki		72	
Paulowski		36	
Suchanek	Obiasta	72	
Gudniowski	Flotrowersyfa	36	
Domagalski	ditto	34	
Franc		36	
Sukaszewicz	Waltornista	36	
Adamski	Kwadrocylista	54	
John	Fagocista	54	
Swiderski	Basettlista	36	

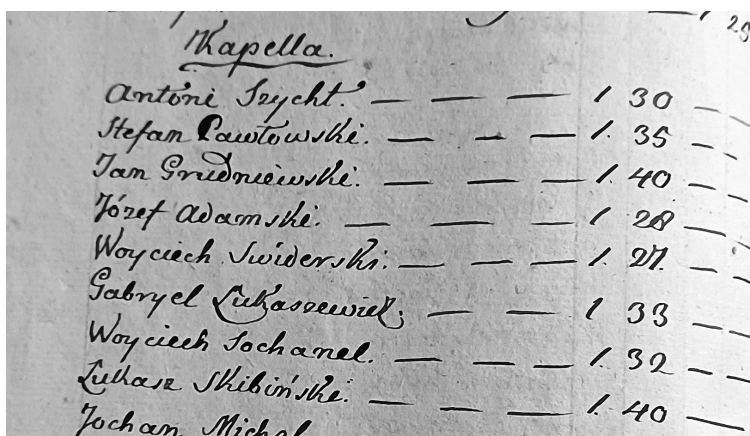
Il. 2. Wykaz członków kapeli z 1790 r., Archiwum Narodowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków, sygn. 1645, fragment

Wobec braku imiennego wykazu kapelistów w rachunkach z ostatniego roku życia Sanguszkowej, najpóźniejszych chronologicznie informacji o składzie kapeli dostarcza zachowany w Archiwum Głównym Akt Dawnych (dalej AGAD) spis ludności parafii świętokrzyskiej w Warszawie, sporządzony w początkach 1791 r.³⁰ (zob. il. 3).

30 *Ludność katolików w Parafii Świętego Krzyża na Krakowskim Przedmieściu znajdujących się; w Miesiącu Styczniu i Lutym spisana Roku Pańskiego 1791*, AGAD, Księgi ziemskie i grodzkie warszawskie, Varia grodu Warszawy, sygn. 25. Spis ten nieznacznie wyprzedza spis ludności całej Warszawy (sporządzony w pierwszym kwartale 1792 r.) i jest od niego bogatszy, bowiem zawiera także informacje o wieku poszczególnych osób, a przede wszystkim – w przeciwieństwie do późniejszego spisu – jest znacznie dokładniejszy i zasadniczo wymienia wszystkich zamieszkałych pod danym adresem imiennie, podczas gdy spis z 1792 r. zadowalała się podaniem personaliów głowy rodziny i sumy osób zamieszkałych w danym gospodarstwie z podziałem na płcie i przynależność stanową. Spis ten jest unikatowym źródłem, zawierającym między innymi informacje o wielu zamieszkałych na terenie parafii świętokrzyskiej muzykach, pozwalającym nie tylko poszerzyć dotychczasową wiedzę o znanych już osobach – muzykach Stanisława Augusta (Franciszek i Melchior Waleccy, Jan Fiszer, Rafał Flaszka) czy podskarbiego wielkie-

Utrwalony w nim wykaz osób tworzących dwór Barbary Sanguszkowej zawiera między innymi listę członków księżęcej „Kapelli”, do której wówczas należeli:

Antoni Szycht – 30 lat,
 Stefan Pawłowski – 35 lat,
 Jan Grudniewski – 40 lat,
 Józef Adamski – 28 lat,
 Woyciech Świdorski – 27 lat,
 Gabryel Łukaszewicz – 33 lat,
 Woyciech Sochanek – 32 lat,
 Łukasz Skibiński – 40 lat,
 Jochan Michel – 29 lat³¹.

<i>Kapella.</i>		
<i>Antoni Szycht.</i>	— — —	<i>1 30</i>
<i>Stefan Pawłowski.</i>	— — —	<i>1 35</i>
<i>Jan Grudniewski.</i>	— — —	<i>1 40</i>
<i>Józef Adamski.</i>	— — —	<i>1 28</i>
<i>Woyciech Świdorski.</i>	— — —	<i>1 27</i>
<i>Gabryel Łukaszewicz.</i>	— — —	<i>1 33</i>
<i>Woyciech Sochanek.</i>	— — —	<i>1 32</i>
<i>Łukasz Skibiński.</i>	— — —	<i>1 40</i>
<i>Jochan Michel</i>		

Il. 3. Wykaz członków kapeli z 1791 r., AGAD, Księgi ziemskie i grodzkie warszawskie, Varia grodu Warszawy, sygn. 25, fragment

Wiosną 1791 r., a więc ledwie kilka tygodni po wykonaniu tego spisu, stan zdrowia siedemdziesięcioletniej Barbary mocno się pogorszył. Wydaje się, że ani sama chora, ani jej otoczenie od początku choroby nie miało większych nadziei na powrót księżnej do zdrowia. Z rachunków zaczynają znikać stałe od lat wydatki, a za to pojawiają się nowe pozycje, jak „Doktorom używanym do consilium – 1080 złp” (20 VI 1791 r.). W lipcu 1791 r. doszło do redukcji personelu; jak to nieraz bywało,

go litewskiego ks. Stanisława Poniatowskiego (Wawrzyniec Helmingern, Franciszek Ludwig), lecz także zawierającym informacje o nowych, nieznanych dotąd muzykach z tego czasu.

31 AGAD, Varia grodu Warszawy, sygn. 25, k. 165v. Podanego komisarzom spisowym wieku poszczególnych osób nie należy traktować zbyt rygorystycznie – w licznych wypadkach podawano wiek niezbyt odpowiadający rzeczywistości, przy czym stosunkowo częściej podawano wiek zaniżony, niż zawyżony. Typowym przykładem na nieścisłość danych dotyczących wieku może być wpis dotyczący królewskiego waltornisty Melchiora Waleckiego (1738–1818), który w styczniu 1791 r. skończył 53 lata, podczas gdy w spisie figuruje jako pięćdziesięciolatek.

pierwszą jej ofiarą padła kosztowna kapela, zbędna w okresie choroby Sanguszkowej³². Na przełomie lipca i sierpnia 1791 r. wypłacono rekompensaty dla sześciu odprawionych kapelistów, aczkolwiek odprawieni zostali najprawdopodobniej wszyscy³³. Śmierć księżnej (zmarła 2 X 1791 r. w Warszawie) położyła kres istnieniu jej dworu.

Sumując dostępne informacje, można stwierdzić, że w l. 1776–91 przez kapelę Józefa Paulina i Barbary przewinęli się następujący instrumentalisci (zob. też tabela obok):

Błażej Tomaszewski – I skrzypce, najpóźniej od 1776 do 1790 lub 1791³⁴,
 Maciej Langa – I skrzypce, najpóźniej od 1776 do śmierci w maju 1786,
 Antoni Szycht – I skrzypce, od 1788 lub 1789 do 1791 (i dalej, w służbie Franciszka Bielińskiego co najmniej do 1792),
 Stefan Pawłowski – II skrzypce, najpóźniej od 1776 do lipca 1791,
 Józef Koziński – altówka, najpóźniej od 1776 do maja 1787,
 Wojciech Świdorski – bassetla (wiolonczela), najpóźniej od 1776 do lipca 1791,
 Józef Adamski – kwartwiola (kontrabas), najpóźniej od 1776 do 1791,
 Szymon Nowacki – I flet, najpóźniej od 1776 do 1788 lub 1789 (po maju 1788)³⁵,
 Łukasz Ciesielski – zapewne grał na instrumencie dętym, najpóźniej od 1776 do po 1777,
 Walenty Okuniewski – zapewne grał na instrumencie dętym (waltornia?), najpóźniej od 1776 do po lutym 1779,
 Jan Grudniewski – II flet, od I I 1786 do lipca 1791,
 Wojciech Suchanek – obój, od 15 XI 1786 do 1791,
 Sztorch – I klarnet, najpóźniej od 1785, odszedł w 1788 lub 1789,
 Michał Tomaszewski – II klarnet, do grudnia 1785,
 Słotwiński – I waltornia, najpóźniej od 1785 do 1788 lub 1789,
 Gabriel Łukaszewicz – II waltornia, najpóźniej od 1785 do 1791,
 Jochan Michel – fagot, od maja 1787 do 1791,
 Domagalski – I flet, od 1788 lub 1789 do sierpnia 1790,
 Franc – I waltornia, od 1788 lub 1789 do października 1790³⁶,
 Tomaszewicz – zapewne I waltornia, od października 1790 do 1791,
 Łukasz Skibiński – zapewne grał na instrumencie dętym, od 5 II 1791 do najdalej lipca 1791.

32 Wydatki na utrzymanie kapeli stanowiły stale jedną z poważniejszych sum w budżecie dworu Sanguszkowej – pensje wszystkich członków dworu wynosiły w sumie od 2 tys. do 2,5 tys. złp na miesiąc (łącznie miesięczne, strawne, chlebowe i piwne, bez kontaktowych dodatków), z czego same pensje kapelistów od 468 złp w roku 1785 do 540 złp w roku 1790. Po likwidacji kapeli od lipca 1791 r. wydatki spadły do ok. 1,5 tys. złp miesięcznie.

33 Wypłaty otrzymali Świdorski, Pawłowski, Grudniewski i trzej inni niewymienieni z nazwiska kapeliści; jeśli księżna zamierzała w ten sposób nagrodzić tych, którzy najdłużej jej służyli, to w tej trójce znaleźliby się zapewne Adamski, Suchanek i Łukaszewicz (względnie Tomaszewski, gdyby nadal pozostawał w składzie kapeli).

34 Błażej Tomaszewski nie jest wymieniony wśród kapelistów w wykazie parafialnym z początków 1791 r.; trudno jednak na tej podstawie definitywnie stwierdzić, czy wynika to z faktu, że opuścił on kapelę (na co żadne inne pozycje ani komentarze w rachunkach nie wskazują), czy też jego nieobecność w momencie wykonywania spisu była przejściowa i pozostał on w składzie kapeli aż do jej likwidacji.

35 Szymon Nowacki pojawia się jeszcze 5 V 1788 r. na ceremonii chrztu syna kapelisty Jana Grudniewskiego (*Liber Baptisatorum* parafii św. Krzyża w Warszawie 1788–90, k. 18r), co najprawdopodobniej oznacza, że w tym momencie był nadal zatrudniony w kapeli księżnej Barbary.

36 Nie można wykluczyć, że Franc jest tożsamy z bezpośrednio go poprzedzającym waltornistą – Słotwińskim.

Tab. 1. Członkowie kapeli ks. Józefa Paulina Sanguszkowej w l. 1776–91 i ich wynagrodzenie miesięczne (w złp).
Kursywą zaznaczone przypuszczenia co do instrumentów, na których grali muzycy

	1776–77 (wg AS 8428)	1785–86 (wg AS 1641)	1787 (wg AS 1642)	1790 (wg AS 1645)	1791 (wg AGAD)
vno I	B. Tomaszewski	B. Tomaszewski (54)	B. Tomaszewski (54)	B. Tomaszewski (54)	
vno I	M. Langa	M. Langa (36) †V 1786		A. Szycht (72)	A. Szycht
vno II	S. Pawłowski	S. Pawłowski (36)	S. Pawłowski (36)	Pawłowski (36)	S. Pawłowski (36)
vla	J. Kosiński	J. Kosiński (36)	J. Kosiński (36) do V 1787		
vc	W. Świdorski	W. Świdorski (36)	W. Świdorski (36)	W. Świdorski (36)	W. Świdorski (54)
cb	J. Adamski	J. Adamski (54)	J. Adamski (54)	J. Adamski (54)	J. Adamski
f I	S. Nowacki	S. Nowacki (36)	Nowacki (36)	Domagalski (54) do VIII 1790	
f II	<i>L. Ciesielski</i>	J. Grudniewski od I 1786 (36)	J. Grudniewski (36)	J. Grudniewski (36)	J. Grudniewski (36)
ob		W. Suchanek od XI 1786 (45)	W. Suchanek (45)	W. Suchanek (72)	W. Suchanek
cl I	<i>W. Okuniewski</i>	Sztorch (54)	Sztorch (54)		<i>L. Skibiński (54) od II 1791</i>
cl II		M. Tomaszewski do I 1786 (36)			
cr I		Słowiński (36)	Słowiński (36)	Franc (36) do X 1790	<i>Tomaszewicz (54)</i>
cr II		G. Łukaszewicz (36)	G. Łukaszewicz (36)	G. Łukaszewicz (36)	G. Łukaszewicz
fg			J. Michel (54) od V 1787	J. Michel (54)	J. Michel

Trzech muzyków, którzy pojawiają się w pierwszym dostępnym wykazie członków kapeli Józefa Paulina, dotrwało w jej szeregach do 1791 r. (S. Pawłowski, W. Świdorski, J. Adamski), a jeden zmarł w służbie (M. Langa). Skład zespołu był zatem dość stabilny, czemu trudno się dziwić choćby z tego względu, że – jak wynika z całości dostępnych rachunków dworu księżnej Barbary i innych świadectw – była ona dobrą pracodawczynią, nie tylko nieźle płacącą, lecz także bardzo dbającą o wszystkich swoich dworzan, wspierającą ich w ciężkich chwilach i w czasie, gdy ze względu na stan zdrowia lub wiek nie byli już w stanie pracować.

Zwraca uwagę skład osobowy zespołu, złożonego co najmniej w większości (jeśli nie w całości) z muzyków krajowych. Niestety, spośród wymienionych w spisie członków kapeli cokolwiek więcej można powiedzieć jedynie o dwóch. Antoni Szycht po likwidacji kapeli księżnej Barbary został zatrudniony przez jej zięcia Franciszka Biełlińskiego i w spisie ludności z 1792 r. figuruje na jego dworze jako „Szycht kapelmajster”³⁷. Do końca życia mieszkał na terenie warszawskiej parafii św. Krzyża. Będąc już wówczas wdowcem, związał się z Faustyną Barbarą Kastaniecką (ok. 1772–19 I 1839), którą ostatecznie poślubił 19 III 1797 r., doczekawszy się z tego związku wcześniej trójki dzieci: Marianny Zofii (2 XI 1794–8 V 1831, późniejszej żony Macieja Łokciewicza, trębacza pułku gwardii Wojska Polskiego), Antoniego Franciszka (ur. 29 IX 1795) i Barbary Faustyny (28 IV 1798–16 VIII 1799). Antoni Szycht zmarł 1 X 1798 r. w Warszawie na suchoty, mając (według metryki zgonu) 43 lata³⁸.

Jan Grudniewski jako kawaler 12 VI 1787 r. ożenił się z Salomeą Falkowską; świadkami na ślubie byli m.in. skrzypek Błażej Tomaszewski i *generosus dominus* Ignacy Dauksza, długoletni marszałek dworu księżnej Barbary Sanguszkowej. Z małżeństwa tego pochodziło co najmniej troje dzieci: Piotr Józef (ur. 29 IV 1788 r.), którego ojcem chrzestnym był kapelista Szymon Nowacki, Antoni Ignacy (ur. 11 II 1790 r.) i Magdalena Marianna (ur. 1 II 1792 r.). Po zwolnieniu ze służby u księżnej Barbary latem 1791 r. Grudniewski przeprowadził się wraz z rodziną na ul. Marszałkowską nr 1373, gdzie wykazał go spis ludności stolicy z 1792 roku³⁹.

O pozostałych kapelistach można powiedzieć co najwyżej tyle, że byli żonaci i mieli dzieci. Błażej Tomaszewski żonaty był z Magdaleną (notabene matką chrzestną najmłodszej Grudniewiczówny – wspomnianej wyżej Magdaleny Marianny); ich synem był zmarły w dzieciństwie Julian Ignacy (17 II 1780 Lubartów–8 VII 1788

37 AGAD, Księgi miejskie Warszawa-Ekonomiczne, sygn. 16 („Protokół rewizji Miasta Wolnego Warszawy [...]”), k. 43r.

38 Archiwum Parafii św. Krzyża w Warszawie, *Liber baptisatorum* 1796–1801, k. 81v (wspólny chrzest wszystkich trojga dzieci); *Liber copulatorum* 1792–1823, k. 46r; *Liber mortuorum* 1775–1801, k. 196r (Antoni) i k. 203r (Barbara Faustyna).

39 Archiwum Parafii św. Krzyża w Warszawie, *Liber copulatorum* 1784–92, k. 44v; *Liber baptisatorum* 1788–90, k. 18r (Piotr Józef) i k. 128v–129r (Julian Ignacy), *Liber baptisatorum* 1790–96, k. 82r (Magdalena Marianna); AGAD, Księgi miejskie Warszawa-Ekonomiczne, sygn. 16 („Protokół rewizji Miasta Wolnego Warszawy [...]”), k. 167r.

Warszawa). Żonaci byli również Stefan Pawłowski, Józef Koziński (ślub z Rozalią Koziarską w 1778 r. w Lubartowie)⁴⁰ i Wojciech Świdorski.

Osobne miejsce na dworze Sanguszkowej zajmował „klawicymbalista” Piotr Buynowicz, a główna część jego aktywności polegała na uczeniu jej wnucząt. Zatrudnienie Buynowicza na księżęcym dworze dokumentuje już pierwszy zachowany tom rachunków (z 1785 r.), lecz jego związek z tym środowiskiem zaczął się znacznie wcześniej, bowiem już 30 I 1780 r. w Szymanowie – jednej z ulubionych rezydencji księżnej Barbary – poślubił on Mariannę Królikiewicz (ok. 1765–8 VIII 1824)⁴¹. Spośród dzieci tej pary warto odnotować Romana Filipa (4 V 1786–23 XII 1838), późniejszego muzyka, którego rodzicami chrzestnymi zostały wnuki Barbary – Roman Sanguszko i Marianna Sanguszkówna, najpewniej ówczesni uczniowie Buynowicza⁴². Wprawdzie w spisie z 1791 r. Buynowicz nie występuje wśród mieszkańców Pałacu Bielińskich (ani na dworze Sanguszkowej, ani na dworze Bielińskich), ale najprawdopodobniej jego nieobecność w spisie parafialnym jest przypadkowa. Po śmierci księżnej Buynowicz (podobnie jak Antoni Szycht) był przez pewien czas zatrudniony na dworze Franciszka Bielińskiego, co dokumentuje spis ludności z 1792 r. („Buynowicz metr od klawikortu”)⁴³, później zaś aż do śmierci żył i „metrował” na terenie parafii św. Jana. Ostatnio mieszkał na Starym Mieście, przy ul. Dunaj nr 147. Zmarł 28 II 1804 r. w Warszawie w wieku 48 lat i został pochowany na cmentarzu na Powązkach⁴⁴.

Możliwa do pozyskania z rachunków księżnej Barbary wiedza o muzyce na jej dworze nie ogranicza się jednak do ustalenia składu kapeli. Wydaje się, że warto przytoczyć *in extenso* zachowane w księgach rachunkowych z l. 1785–91 wpisy w jakikolwiek sposób związane z obecnością w tym miejscu muzyki i tańca⁴⁵.

40 Archiwum Parafii św. Anny w Lubartowie, *Liber copulatorum* 1747–80, akt 1159 (numeracja aktów ciągła w obrębie księgi); prowadzący metrykę od 21 VI 1778 r. do końca roku wszystkie wpisy oznaczył „eadem”, co uniemożliwia ustalenie prawidłowej daty ślubu.

41 Archiwum Diecezjalne w Łowiczu, akta metrykalne parafii w Szymanowie, sygn. 31, akt ślubu nr 74 (numeracja aktów ciągła).

42 Archiwum Parafii św. Krzyża w Warszawie, *Liber baptisatorum* 1783–87, k. 47r (Cecylia Antonina), k. 125r (Roman Filip).

43 AGAD, Księgi miejskie Warszawa-Ekonomiczne, sygn. 16 („Protokół rewizji Miasta Wolnego Warszawy [...]”), k. 43r.

44 Archiwum Państwowe (AP) w Warszawie, Akta stanu cywilnego gminy warszawskiej I cyrkułu, sygn. 107, k. 69 (odpis aktu zgonu Piotra Buynowicza). Prócz wymienionego już Romana, Buynowiczowie mieli jeszcze synów Ignacego Franciszka (ur. 31 VII 1788) i Krzysztofa Andrzeja (ur. 5 XII 1797) oraz córki: Barbarę Cecylię (ur. 10 X 1781), Cecylię Antoninę (16 V 1784–24 X 1785), Marcjanę i Teklę (zob. akt zgonu Marianny Buynowiczowej, AP w Warszawie, Akta stanu cywilnego gminy warszawskiej VII cyrkułu, sygn. 49, akt zgonu nr 649/1824).

45 ANK, AS, sygn. 1641 (II półrocze roku 1785 i rok 1786), 1642 (rok 1787), 1643 (rok 1788), 1644 (rok 1789), 1645 (rok 1790) i 1646 (rok 1791). Czystopisowy tom rachunków za rok 1791 (sygn. 1646), sporządzony już po śmierci księżnej, ujęty jest bardziej syntetycznie; w tej sytuacji za podstawę wypisu przyjąłem bardziej szczegółowy brulion rachunków kasy podskarbińskiej (sygn. 1689), jedynie w wypadkach, w których zapisy z czystopisu są obszerniejsze, przyjąłem je za podstawę dokonania wypisu. Ponieważ w tym okresie księżna rezydowała na stałe w Warszawie, pominąłem miejsce wystawienia rachunków z wyjątkiem tych, które zostały wystawione podczas letnich pobytów dworu w Szymanowie.

1785:

- 3 VII Organmistrzowi od reperacji pozytywki do zegara ... złp 12 (s. 10)
- 26 VIII Waltornisście podróżnemu za granie mszy w Kościele Szymanowskim ... złp 18 (s. 14)
- 1 X Za Bunt ieden Strun dla Kapeli ... złp 36 (s. 21)
- 29 X Za naiętą Łożę dla ImPani Jakubowskiew Generałł: w czasie spiewania Marquizyniego na Teatrze Warszawskim ... złp 22 (s. 21)
- 28 X Za 13 Symfonij dla kapeli nadworney ... złp 80 (s. 21)
- 3 XI Za 2 Bunt y Kwint dla Kapeli bunt a złp 24 ... złp 48 (s. 25)
- 10 XI Za 2 Bónty [sic] stron świeżych Rzynekow dla kapeli nadworney ... złp 40 (s. 25)
- 23 XI Organmistrzowi od reperacji Klawicymbała JW. Pisarzówny koronnej ... złp 22 (s. 25)
- 18 XI Za 2 kwadra dla kapeli na klarynety a złp 20 y za 3 koncerty a złp 10 ... złp 70 (s. 25)
- 1 XII Za 4 Koncerty na Flotrowersy dla kapeli, dwa a złp 18, dwa a złp 12 eff ... złp 60 (s. 29)
- 28 XII Za ośm Liber Papieru y Kalifonią dla kapeli nadworney ... złp 16 (s. 29)

1786:

- 20 I Zadatku od Stancyów naiętych dla żon kapelistów ... złp 18 (s. 32)
- 21 I Metrowi dającemu lekcyę Tańców Jmc Pannie Pisarzownie ... złp 45 (s. 32)
- 28 I Za Bassów sztt. 26 do Skrzypców, za 2 Strony litery G na basetłę ... złp 31 (s. 32)
- 23 II Metrowi dającemu lekcyę Tańców Jmć Pannie Pisarzownie Koronnej ... złp 45 (s. 35)
- 11 II Za Kapeluszów siedm dla Kapeli nadworney ... złp 42 (s. 35)
- 14 III Metrowi dającemu lekcyę Tańców JW. Pannie Pisarzownie Koronnej ... złp 45 (s. 38)
- 31 III Za Struny y Pióra do Klawicymbału JW. Pisarzówny Koronnej ... złp 5 (s. 38)
- 10 IV Za Trzcinę na Stroiki do Klarynetów y Basetronów ... złp 9 (s. 42)
- 30 IV Metrowi dającemu lekcyę Tańców JW. Pisarzownie ... złp 45 (s. 42)
- 5 V Od nasiekiwania Pilników do robienia stroików na klarynety ... złp 3 gr 15 (s. 45)
- 9 V Za Papiery muzyczne na Basetrony ... złp 45 (s. 45)
- 26 V Za Bunt kwint złp 24, za pułbunta Second złp 9 eff ... złp 33 (s. 45)
- 26 V Za Dwie struny na kwadryole ... złp 36 (s. 45)
- 26 V Za Papiery muzyczne y Parę flecików małych dla kapeli nadworney ... złp 96 (s. 45)
- 25 V Kobiecie Pilnującej Świdarskiego kapelisty i Hayduka chorych ... złp 6 (s. 45)
- 12 VI w Szymanowie Na Ręce J^{Pa} Kamlego chambelana na nóty muzyczne ... złp 216 (s. 48)
- 23 VII w Szymanowie Za Struny drociane y mosiężne do klawikortu JW. Pisarzówny ... złp 15 (s. 61)
- 18 VIII w Szymanowie Za Struny dla kapeli nadworney ... złp 6 (s. 66)
- 24 VIII w Szymanowie Waleckiemu za Basetrony wypłacono #30 ... złp 540 (s. 66)
- 1 IX w Szymanowie Na Ręce JP. Morozowicza dla Świdarskiego kapelisty obeymującego oberżę, w nadgrode ... złp 108 (s. 69)
- 16 X Za Trąbkę myśliwską dla Doieżdżacza ... złp 18 (s. 73)
- 4 XI Za Stroików Tuzinów dwa do Obojów a złp 12 tuzin ... złp 24 (s. 76)
- 19 XII Za 6 Tańców Barckiego ... złp 24 (s. 80)
- 19 XII Za 12 Kontradansów Stephaniego ... złp 12 (s. 80)
- 14 XII Za Reperacją Instrumentów y za strony różne ... złp 87 (s. 80)

1787:

- 4 I Organmistrzowi od reperacji forte piano złp 18 za Pierza Krucze y struny do klawicymbału ... złp 22 (s. 15)
- 4 I Za Trzcinę na Stroiki dla kapeli nadworney ... złp 9 (s. 15)

- 23 II Za Parę Oboi dla kapeli nadworney ... złp 162 (s. 21)
 8 II Metrowi dającemu lekcyę Tańców JW. Pisarzównie Koronnej ... złp 45 (s. 21)
 30 III Za Papiery dla kapeli nadworney y Struny ze Sklepu JP. Dahlena Brane ... złp 314 (s. 25)
 17 IV Za Transport Stroików z Drezna do Obojów dla Kapeli nadworney ... złp 8 (s. 30)
 19 IV Za dwie Partye do grania na trzy Basetrony ieden fagot, waltornie y Fletrowers ... złp 38 (s. 30)
 24 V Za Stroików tuzin ieden do Fagotu ... złp 18 (s. 35)
 4 VI Ficherowi od kopiowania nót dla kapeli nadworney ... złp 22 (s. 39)
 30 VI Za instrumenta dla kapeli ... złp 270 (s. 39)
 21 VI na Interes prawny w Sprawie Adamskiego kapelisty z krawcem ... złp 36 (s. 39)
 17 VII na Papiery muzyczne do Kapeli Janczarskiej różnych sztuk 28 ... złp 36 (s. 45)
 24 VII Za Struny do klawicymbału druciane złp 15, za młotek złp 2 ... złp 17 (s. 45)
 24 VII P^{nu} Filandrowi od repereacy różnych Instrumentów do kapeli ... złp 70. (s. 45)
 2 IX Na Skończenie Sprawy Adamskiego kapelisty JO Pani z Krawcem Kaszubńskim ... złp 53 (s. 55)
 22 XI od reperacy kwadryoli [sic] Wasilewskiemu ... złp 36 (s. 65)
 25 XI Za Tańców nowych ośm dla kapeli ... złp 18 (s. 65)
 16 XII Za Trzcinę na Stroiki do Klarynetów ... złp 9 (s. 69)
 16 XII Za Bunt ieden stron dla kapeli nadworney ... złp 24 (s. 69)
 31 XII WP Buynowiczowi Klawicymbaliście od lekcyi JW Panny Pisarzówny Koronnej pro 9bri et Xbri ad 1. Januarii ... złp 108 (s. 69)

1788:

- 2 I Za Strón bunt ieden złp 22 za kalifonią złp 4 effe[ct]ive ... złp 26 (s. 9)
 10 I Za Instrumenta y różne Struny na Regestr brane JP^{nu} Dallenowi kupcowi warszaws. ... złp 560 (s. 9)
 Waltornieście naymowanemu na bale w czasie choroby Słotwińskiego ... złp 54 (s. 9)
 28 II Metrowi dającemu lekcyę śpiewania JO Xiężnicze Jmci Wojewodziance ... złp 72 (s. 16)
 5 III Za Strun bunt ieden złp 24 pułbunta second złp 12 eff ... złp 36 (s. 21)
 13 III Za strun kwint Bunt 3 a zł. 12 ... złp 36 (s. 21)
 15 III Za Trzcinę na Stroiki do Basetronow y Klarnetow ... złp 6 (s. 21)
 21 III Za Basów 14 do skrzypców złp 8 za literę G do Basetli złp 3 za Smyczek nowy złp 22, od reperacy dwoyga skrzypiec złp 10 eff ... złp 77 (s. 21)
 7 III Jnu Buynowiczowi klawicymbaliście od lekcyi JW. Bielińskiej Pisarzówny koronnej pro Januario et february ad 1ma Martii ... złp 108 (s. 21)
 10 IV Do Kapeli Pańskiej przynaiętym w pomoc Waltornistom na exequie po śp. Imć P^{nu} Duninie Staroście Zathorskim ... złp 20 (s. 26)
 30 IV JP Buynowiczowi klawicymbaliście od lekcyi JW. Bielińskiej Pisarzówny Koronnej pro martio et aprilis złp 108 za struny złp 8 od reperacy klawicymbału zł. 4 ... złp 120 (s. 26)
 9 IV Metrowi dającemu lekcyę śpiewania JO Xiężnicze Wojewodziance ... złp 72 (s. 26)
 5 V Waltornistom dwom naiętym do kapeli na bal pro die 27 aprilis ... złp 12 (s. 31)
 12 V Metrowi dającemu lekcyę śpiewania JO Xiężnicze Wojewodziance ... złp 72 (s. 31)
 19 VI Za munsztuki do klarynetów złp 10 reperacyą skrzypców złp 6 za przyrobienie klapki mo-siężney złp 2 ... złp 18 (s. 36)
 19 VI Za Partyów Ośm na dęte Instrumenta ... złp 54 (s. 36)
 28 VI Za siedem kadrylów złp 21 kwint pułbunta y Sekund z Terciami pułbunta złp 24 na kalifonią złp 4 ... złp 49 (s. 36)
 28 VI Od naięcia Stanców dwóch na dwa kwartały dla żon Tomaszewskiego y Pawłoskiego kape-listów ... złp 84 (s. 37)

- 28 VI Buynowiczowi klawicymbaliscie miesięcznego od lekcyi JW. Pisarzówny Koronney za dwa miesiące ... złp 114 (s. 37)
- 23 VI Dla Metra dającego lekcyę śpiewania JO Xiężniczce JMci Sanguszkównie Wojewodziance Wołyńskiej ... złp 72 (s. 37)
- 1 VI Metrowi dającemu lekcyę śpiewania JO Xiężniczce Wojewodz.: ... złp 72 (s. 37)
- 27 VII Dla Kapeli nadworney JO Pani [w Szymanowie]:
 Za trzy koncerty iedno quadro y ieden Taniec ... złp 54 (s. 48)
 Za Bunt kwint do Skrzypców złp 24 y Basów sztt. Ośm złp 6 effecti[ve] ... złp 30 (s. 48)
- 1 VIII w Szymanowie JO Xiężniczce JMci Sanguszkównie Woiewodziance Wołyńskiej zapłaconych Metrowi Śpiewania w Warszawie # 4 y za noty # 2 in summa # 6 powrócono ... złp 108 (s. 55)
- 12 VIII w Szymanowie Wasilewskiemu zgodzonemu od reperacyi kwadryoli nowej za złp 72 in vim tey roboty ... złp 18 (s. 55)
- 13 X w Szymanowie Wasilewskiemu od reperacyi Gwadryoli podług ugody należało złp 72 wziął 10 augusti złp 18 dopłacono ... złp 54 (s. 66)
- 18 XI Za dwa Bunt y strun kwint do skrzypców bunt a złp 26 ... złp 52 (s. 72)
- 29 XII Klawicymbaliscie od stroienia klawicymbału za miesiąc Xber ... złp 9 (s. 77)
- 18 XII Śpiewakom naiety m na mszę rekwiálną po śp. Imc Panny Zasuliczówny ... złp 10 (s. 77)
- 20 XII JW. Bielińskiej Pisarzównie W Koronnej [...] dla Dywiniego Metra Tańców ... złp 108 (s. 77)
- 20 XII Dla JO Xiężniczki Jeymci Sanguszków Wojewodzianki Wołyńskiej na Metra Śpiewania ... złp 72 (s. 77)
- 1789:
- 30 I Klawicymbaliscie od Stroienia Trzech klawikortów przez miesiąc styczeń do pierwszego lutego ... złp 18 (s. 7)
- 27 I Dla Kapelii za Tańców 12 kadrylów 8 złp 18. Za liber dwie papieru rygowanego do nót złp 6 ... złp 24 (s. 7)
- 17 I P^{nu} Persequini dającemu lekcyę śpiewania JO Xiężniczce JMci Sanguszkównie Woiewodziance Wołyńskiej zapłacono ... złp 72 (s. 8)
- 18 II Trzem kapelistom przynaiety m do kapeli na bal ... złp 36 (s. 16)
- 20 II Klawicymbaliscie od stroienia trzech klawikortów pro february ... złp 18 (s. 16)
- 10 II Metrowi dającemu lekcyę śpiewania JO. Xiężniczce Imci Sanguszkównie wojewodziance Wołyńskiej ... złp 72 (s. 16)
- 26 II Organmistrzowi za dwa mieszk do Zegara graiącego który stoi na śwince ... złp 30 (s. 16)
 Ditto Organmistrzowi od Stroienia trzech klawikortów przez miesiąc ... złp 18 (s. 16)
 Dla kapeli nadworney
- 10 III Kwint na Skrzypce Buntów półtora bunt a złp 18 złp 27. Tańców nowych sztt. 7 złp 6 za kalifonię złp 3 eff. ... złp 36 (s. 21)
- 26 III Dallenowi kupcowi warszawskiemu za struny dla kapeli złp 108 za Symffonię złp 10 eff ... złp 118 (s. 21)
- 22 III Metrowi dającemu Lekcyę śpiewania JO Xiężniczce JMci Sanguszkównie Wojewodziance Wołyńskiej ... złp 72 (s. 21)
- 22 III Na nuty różne dla Teyże [Marianny Sanguszkówny] ... złp 78 gr 15 (s. 21)
- 8 IV Dla Kapeli nadworney za Trzy koncerty na Oboie złp 36 za Stroiki zapisane do Wiednia do obojów złp 24 ... złp 60 (s. 26)
- 30 IV Klawicymbaliscie od stroienia trzech klawikortów przez miesiąc ... złp 18 (s. 26)
- 27 IV Metrowi dającemu Lekcyę śpiewania JO Xiężniczce Imci Sanguszkównie Woiewodziance Wołyńskiej ... złp 72 (s. 26)

- 31 V Klawicymbaliście od strojenia trzech klawikortów pro majo ... złp 18 (s. 31)
 3 VI Za fletowers hebanowy kupiony dla kapeli ... złp 36 (s. 37)
 4 VI Za Nuty różne Muzyczne ... złp 84 (s. 37)
 26 VI Od Reperacy klarynetów dwóch ... złp 22 (s. 37)
 6 VII Dla Kapeli nadworney a 1ª Julii ad 1^{am} Januarii złp 50 na stroiki do Fagotów złp 18 ... złp 68 (s. 45)
 24 VIII w Szymanowie Organmistrzowi przywożącemu fortepiano dla JO Xiężniczki Jmci Woiewodzianki Wołyńskiej z Warszawy tudzież od reperacy zegara graiącego w Sali ... złp 6 (s. 51)
 8 IX w Szymanowie Za tańców sześć Ramnieza dla kapeli nadworney ... złp 9 (s. 57)
 23 IX w Szymanowie Organmistrzowi sprowadzonemu z Warszawy do wystroienia dwóch klawicymbałów ... złp 18 (s. 57)
 7 XI Za cug cały to iest strun 4 na kwadryolę ... złp 72 (s. 69)
 14 XI Za trzcinę do klarynetów y Baschonów złp 9 za dwa pilniki do tychże stroków zł. 6 ... złp 15 (s. 69)
 15 XI Organmistrzowi Wierzbowskiemu od strojenia trzech klawikortów za dni 15 ... złp 9 (s. 69)
 30 XI temuż pro November ad 1ma Xbris ... złp 18 (s. 69)
 30 XI Metrom dającym lekcye Śpiewania JO Xiężniczce Jmci Woiewodzance Wołyńskiej, Grania JW. Pisarzównie W. Koronney zapłacono ... złp 216 (s. 69)
 31 XII Wierzbowskiemu od strojenia klawikortów pro X^{br}i ... złp 18 (s. 77)
 27 XII JW. Bielińskiej Pisarzównie W Koronn: [...] na Metra dającego lekcye grania ... złp 72 (s. 78)
 4 XII Muzykusom dającym koncert w dzień Imienin JOPⁿⁱ ... złp 162 (s. 78)

1790:

Wydatki potoczne:

Rekwizycya dla kapeli nadworney

17 I Struny a die 1ª January ad diem 24 Junii to iest na skrzypce 4 na iedne a złp 12 ... złp 48

Na altówkę iedną ... złp 6

27 V Strun 6. na Basetlę ... złp 18

26 VII Za Tańce ... złp 24

17 VII Za Struny dla 4. Skrzypków a die 24 Junii 1790 ad 1 Januarii 1790 dla każdego a złp 12 ... złp 48

Na altówkę ... złp 6

31 VIII Suchankowi oboście na Stroiki a die 24 Junii 1790 ad diem 24 Januarii 1791 ... złp 24

5 X Za Struny na Basetlę ... złp 18

Ekspens przypadkowa:

15 II Furmanowi z Poznania co przywiózł nóty dla Kapeli ... złp 4

16 VII Expensy na Łukaszewicza kapelistę chorego Bonifratrom ... złp 36

26 VII na fiakra do odwiezienia Łukaszewicza kapelisty do Bonifratrów ... złp 2

Metr Śpiewania dla JO Xiężniczki Jmci Sanguszkówny Woiewodzianki Wołyn: P. Persequini płatny co miesiąc a # 4 zatym a die 1ma Januarii 1790 ad diem 1. Januarii 1791 Roku zapłacono czerwonych zł^{ch} 48 czyli zł Poll.: 864

Za noty do śpiewania ... złp 144

Metr śpiewania z Notami ... 1008 złp

Metr Klawikortu dla JW. Bielińskiego Pisarzówny W. Koronney płatny miesięcznie a # 4. Zatym a die 1ma Januarii 1790 ad diem 1^m Januarii 1791 za miesięcy dwanaście zapłacono # 48 ... 864 złp

Metr do Stroienia Klawikortu P. Wierzbowski miesięcznie płatny a złp 18 Zatym a die 1ma Januarii 1790 ad 1^m Januarii 1791 zapłacono # 12 ... złp 216

Różne sprawunki y kupno

In augusto P. Buynowiczowi za klawikort kupiony przez JO Panią # 20 ... złp 360

1791:

16 I na struny dla Kapeli a die 1ª Januarii ad 24 Juniii ... złp 54 (s. 335)

31 I Wierzbowskiemu organmistrzowi pro januario ... złp 18 (s. 335)

5 II Skibińskiemu Kapeliście pro Febru: ... złp 54 (s. 339)

7 II Kapelistom prznaiętym y Żołnierzom ... złp 42 (s. 339)

28 II Za Papiery muzyczne ... złp 79 (s. 339)

28 II Wierzbowskiemu organmistrzowi ... złp 18 (s. 339)

31 III Organmistrzowi ... złp 18 (s. 343)

30 IV Organmistrzowi Wierzbowskiemu ... złp 18 (s. 347)

20 V Weinertowi Organmistrzowi gratyfikacyi ... złp 12 (s. 353)

31 V Organmistrzowi ... złp 18 (s. 352)

30 VI Wierzbowskiemu organmistrzowi ... złp 18 (s. 355)

25 VII Świdierskiemu kapeliście odprawionemu w nadgrodzie płaca pięcio Miesięczna ... złp 270 (s. 359)

29 VII Pawłowskiemu i Grudniewskiemu kapelistom odprawionym ... złp 216 (s. 359)

31 VII Wierzbowskiemu organmistrzowi ... złp 18 (s. 359)

8 VIII Kapelistom Trzem odprawionym Rekompensy ... złp 270 (s. 365)

11 VIII Klawicymbaliście od stroienia klawikortu ... złp 4 (s. 363)

31 VIII Wierzbowskiemu Organmistrzowi ... złp 18 (s. 364)

JO Xiężniczce Sanguszkównie Woiewodziance Wołyńskiej na Metra śpiewania

[Od stycznia do września 1791 po złp 72 (= # 4) miesięcznie]

JW. Bielińskiego Pisarzównie W. Koronney na metra klawikortu

[Od stycznia do marca 1791 podawane łącznie wydatki „na metra” i „do kieszonki” po złp 108 – prawdopodobnie złp 36 kieszonkowego i złp 72 na metra; w kwietniu wyłącznie „do kieszonki” złp 36 (= # 2), tyle samo od maja do lipca bez wyspecyfikowanego celu, wreszcie od sierpnia do października po złp 72 (= # 4)]

Przytoczone powyżej wypisy ilustrują cały wachlarz wydatków związanych, z jednej strony, z „życiem muzycznym” dworu, tj. z utrzymywaniem kapeli (z wyjątkiem stałych pensji wraz z kontraktowymi dodatkami) i wydarzeniami dworskimi, a z drugiej – z procesem nauczaniem muzyki i tańca niezamężnych jeszcze wnuczek księżnej, tj. wojewodzianki wołyńskiej Marianny Sanguszkówny i pisarzówny koronnej Joanny Bielińskiej.

Najliczniejszą grupę stanowią opłaty związane z zakupem i utrzymaniem instrumentów; można wnosić z nich, że kapela działała dość intensywnie, zużywając syste-

matycznie spore ilości strun i stroików. Prócz „klawikordu” zakupy nowych instrumentów objęły wyłącznie instrumenty dęte. Niektóre sytuacje wymagały doangażowania dodatkowych muzyków, ale z rozwiązania tego korzystano rzadko. Wydaje się, że na dworze Barbary Sanguszkowej muzykowanie przybierało różne formy (bale, koncerty), ale dopiero obszerniejsza kwerenda w korespondencji księżnej, członków jej rodziny i bywalców jej dworu pozwoliłaby na precyzyjniejszy opis tych zjawisk. Należy też pamiętać, że organizowane przez nią bale i koncerty stanowiły jedynie część kontaktów jej samej, jak i jej rodziny i dworu z muzyką, wszyscy byli bowiem stałymi bywalcami warszawskiego teatru publicznego, o czym zaświadcza znajdująca się w każdym roczniku rachunków stała pozycja miesięczna „na bilety dla rodziny” (i dodatkowo czasami na bilety dla dworów księżnej).

Repertuar kapeli był stale uzupełniany, głównie (choć nie jedynie) zakupami w warszawskiej księgarni Fryderyka Dahlena (Dallena), a także nutami kopiowanymi przez Fichera (Jana Fischera?) i – zapewne – nadwornych muzyków na kupowanym dla kapeli papierze rygowanym. W latach, z których wydatki możemy śledzić, kapela nabyła symfonie, koncerty (głównie – o ile nie jedynie – na instrumenty dęte), partity na instrumenty dęte i bliżej niezidentyfikowane kwartety, a nade wszystko nowe, corocznie kupowane tańce, wśród których znalazły się utwory autorstwa znanych kompozytorów polskich (Jan Barcicki, Jan Stefani). Osobną grupę stanowiły nuty nabywane na potrzeby nauczania wnucząt księżnej Barbary, ale na temat tych zakupów rachunki nie zawierają niestety żadnych dokładniejszych danych (podobnie jak w przypadku analogicznych zakupów z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych).

O ile o kwalifikacjach zatrudnionych na dworach w Lubartowie i Warszawie muzyków można powiedzieć niewiele, o tyle pojawiające się w rachunkach Sanguszkowej nazwiska muzyków pozostających w kontakcie z jej warszawskim dworem świadczą, że sięgała ona po najlepszych w stolicy specjalistów. W rachunkach pojawiają się nazwiska osób związanych (przynajmniej czasowo) z dworem królewskim: jeden z braci Waleckich dostarczył jej kapeli rożki basowe, Filander naprawiał różne instrumenty, na metra śpiewu Marianny Sanguszkówny zaangażowała Pietro Persichiniego, a systematyczne strojenie instrumentów klawiszowych powierzyła Józefowi Wierzbowskiemu – bodajże najwyżej cenionemu z ówczesnych organmistrzów i fortepianmistrzów stolicy.

Barbara Sanguszkowa, jak zaznacza Agnieszka Jakuboszczak, autorka obszernej, poświęconej jej monografii, lubiła muzykę, podobnie jak jej małżonek⁴⁶. Dostępne materiały nie sugerują jednak, by muzyka w jej życiu (i na jej dworze) zajmowała miejsce eksponowane, porównywalne np. z miejscem muzyki na dworach hetmanów Michała Kazimierza Ogińskiego czy Wacława Rzewuskiego, co, być może – przynajmniej częściowo – wynikało z faktu, że sama księżna nie grała na żadnym instrumencie.

46 A. Jakuboszczak *Sarmacka dama*, s. 194.

W przeciwieństwie do Pawła Karola Sanguszki, ani Józef Paulin, ani jego matka nie przejawiali ambicji, by do swej kapeli ściągnąć uznanych muzyków z innych zespołów krajowych bądź z zagranicy. Wydaje się natomiast, że księżna, poprzez stałe uwzględnianie muzyki i tańca w programie kształcenia kolejnych pokoleń młodych Sanguszków, wpłynęła na ich zainteresowania. Wykształcenie muzyczne otrzymała bodajże cała szóstka jej dzieci, które dożyły wieku dorosłego (Anna, Józef Paulin, Krystyna, Hieronim Janusz, Kunegunda i Janusz Modest), a jej synowie tworzyli i utrzymywali w swych dobrach kapele; niewykluczone, że młodzi Sanguszkowie brali udział w muzykowaniu⁴⁷. Po latach, kiedy księżna przejęła nadzór nad edukacją swych wnucząt, znalazła miejsce także dla ich kształcenia muzycznego. Lekcje muzyki pobierały kolejno wszystkie trzy panny Bielińskie (tj. Barbara, Tekla i Joanna), Marianna Sanguszkówna i – najprawdopodobniej – Roman Sanguszko. Z punktu widzenia księżnej była to zapewne przede wszystkim konwencjonalna część wykształcenia młodych arystokratek przed ich zamęciem (gra na klawesynie, śpiew i taniec), ale warto nadmienić, że Marianna Sanguszkówna nie tylko grała na klawesynie i fortepianie, lecz także komponowała tańce polskie⁴⁸. Tradycje muzyczne rodu, zapoczątkowane utworzeniem przez księcia Pawła Karola kapeli na początku XVIII w., kontynuowane były w różnych formach przez następne dwieście lat.

~

Przedstawione powyżej informacje o kapeli działającej na dworze księcia Józefa Paulina Sanguszki w Lubartowie, a następnie na dworze księżnej Barbary Sanguszkowej w Warszawie, skłaniają do ponownej analizy zachowanego w Archiwum Sanguszków inwentarza muzykaliów – zarówno w zakresie jego zawartości, jak i kontekstu⁴⁹.

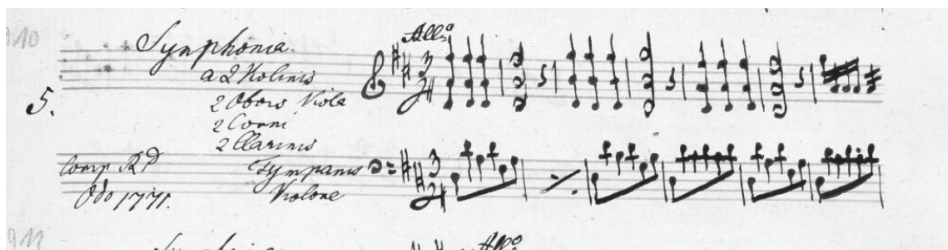
Do analizy samego inwentarza, porównanego już z bazą RISM przez Irenę Bieńkowską, można wnieść garść uzupełnień, przede wszystkim w działach dotyczących muzyki instrumentalnej. I tak w dziale symfonii opisana pod poz. 3 inwentarza *Symfonia Es-dur* przypisana Haydnowi – to *Symfonia* nr 22 (Hob I:22) Josepha Haydna w znanej także z innych przekazów wersji pozbawionej wstępnego *Adagio* i z błędnie wpisaną przez autora inwentarza górną nutą pierwszego dwudźwięku (*g* zamiast *es*).

47 Być może do zespołów tworzonych przez dzieci księżnej Barbary należałoby doliczyć kapelę na dworze Antoniego Barnaby Jabłonowskiego, który w 1755 r. poślubił Annę Sanguszkównę. Wiadomo bowiem, że swój dwór młody starosta uformował dopiero w okresie bezpośrednio przed ślubem, a częściowo już po nim. Z drugiej strony już w 1758 r. w rachunkach księżnej Barbary Sanguszkowej pojawiają się informacje o opłatach dla jego kapeli. W tej sytuacji trudno wykluczyć, że to właśnie jej córka Anna miała wpływ na powstanie kapeli na mężowskim dworze.

48 A. Jakuboszczak, *Sarmacka dama*, s. 100 i s. 194.

49 I. Bieńkowska, „Inwentarz muzykaliów sanguszkowskich”. Obecnie, po uporządkowaniu i przesygnowaniu całego Archiwum Sanguszków, tom, w którym mieszczą się opisane przez Bieńkowską materiały, otrzymał sygnaturę 2271 (29/637/2271).

Zapisana pod poz. 23 *Symfonia D-dur* Vanhala z taką samą atrybucją występuje w inwentarzu muzykaliów benedyktyńskiego opactwa w austriackim Göttweig (zob. il. 4) z informacją, że opactwo pozyskało jej rękopis w roku 1771⁵⁰, a *Symfonia C-dur* Neumanna (poz. 24) zachowała się z tą samą atrybucją i obsadą (*a* 8: 2 VI, Vla, Basso, 2 Ob., 2 Cor.) w dwóch rękopisach – jeden posiada České muzeum hudby w Pradze (kolekcja muzykaliów po kapeli hr. J.J. Pachty), a drugi Moravské zemské muzeum w Brnie (kolekcja muzykaliów po kapeli fary w Kvasicach k. Kromieryža)⁵¹. Z kolei odnotowana pod numerem 28 spisu *Symfonia C-dur*, której autorem miałby być niejaki Geywey – to najpewniej dzieło Karla Geweya, mało znanego kompozytora z terenów monarchii habsburskiej aktywnego w trzeciej ćwierci XVIII w., mającego w swym dorobku, obok muzyki kościelnej, także muzykę orkiestrową (symfonie, kasacje, divertimenta). Wreszcie zamieszczona pod poz. 49 rzekoma *Symfonia D-dur* Haydna – to jeszcze jedno w inwentarzu dzieło Karla Dittersa von Dittersdorfa (KreD 19) z błędnie odczytaną pierwszą nutą incipitu (*h* zamiast *c*)⁵².

Il. 4. *Katalogus Operum musicalium in Choro musicali Monasterii O.S.P.B. Gottwicensis R.R.D.D. Altmanno Abbate per R.D. Henricum Wondratsch p[ro] t[empore] chori regentem conscriptus*, fragment katalogu, Stift Göttweig, Benediktinerabtei, Musikarchiv, s. 903: [Johann Baptist Vanhal], *Symphonia*

Co do następnego działu inwentarza, zawierającego koncerty, to anonimowy *Koncert A-dur* wpisany pod poz. 7 występuje w czwartym suplemencie do Breitkopfskiego katalogu jako *Concertino* na cembalo, flet, skrzypce, wiolonczelę i bas

50 Stift Göttweig, Benediktinerabtei, Musikarchiv, *Katalogus Operum musicalium in Choro musicali Monasterii O.S.P.B. Gottwicensis R.R.D.D. Altmanno Abbate per R.D. Henricum Wondratsch p[ro] t[empore] chori regentem conscriptus*, s. 903, <https://db.klostermusiksammlungen.at/>.

51 Nagranie tej symfonii (w „oszczędnościowej” wersji na same smyczki z b.c.) w wykonaniu ołomunieckiego zespołu Musica Figuralis kierowanego przez badacza życia i twórczości Neumanna Marka Čermáka dostępne jest na portalu YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=E9DU9vtdC8&t=16s>. Dziękuję bardzo Panu Markowi Čermákowi za przekazanie szczegółowych informacji o rękopisach symfonii Neumanna.

52 *Supplemento IV dei Catalogi delle sinfonie, partite, overture, soli, duetti, trii, quattri e concerti per il violino, flauto traverso, cembalo ed altri stromenti [...]* Lipsia: Breitkopf, 1769, s. 4, Karl Krebs, *Dittersdorffiana*, Berlin 1900, s. 60.

Leopolda Hofmanna⁵³, anonimowy *Koncert A-dur* umieszczony pod poz. 9 można odnaleźć w drugim suplemencie do katalogu Breitkopfa jako *Koncert* na flet z towarzyszeniem dwojga skrzypiec i basu autorstwa niejakiego Concinniano⁵⁴, wreszcie zapisany anonimowo pod poz. 11 *Koncert C-dur* to *Koncert skrzypcowy* op. 3 nr 1, kolejne dzieło Maddaleny Laury Syrmen⁵⁵. Wprawdzie nadal nie udało się zidentyfikować wszystkich utworów zamieszczonych w tym dziale inwentarza, można jednak wysnuć bardzo ostrożne przypuszczenie, że był on wewnętrznie rozbity na dwie grupy: jako pierwsze zostały w nim umieszczone koncerty na flet i ewentualnie inne instrumenty dęte (pozycje od 1 do 9 lub 10), a dalej – koncerty na skrzypce (od poz. 10 lub 11 do końca działu).

Jeśli chodzi o dalsze działy inwentarza, przypuszczam, że Bortini, autor arii *F-dur* (poz. 9) – to Ferdinando Bertoni (1725–1813), choć nie jestem w stanie wskazać, z której spośród jego ponad pięćdziesięciu oper miałyby pochodzić ta aria (czy, sądząc po incypicie akompaniamentu, cavatina), natomiast niewątpliwie możliwe jest pełne zidentyfikowanie utworów Johanna Christopha Kellnera zamieszczonych w dziale divertiment: poz. 10 inwentarza jest identyczna z *Kwintetem F-dur* na flet lub obój, dwoje skrzypiec, altówkę i wiolonczelę, a poz. 15 – z *Kwintetem G-dur* na flet, obój, skrzypce, altówkę i wiolonczelę, czyli z drugim i trzecim utworem ze zbioru trzech kwintetów Kellnera, opisanego w szóstym suplemencie do katalogu Breitkopfa⁵⁶. Z kolei *Divertimento D-dur* (poz. 7) faktycznie jest kompozycją Leopolda Hofmanna – lecz nie tą wskazaną przez Bieńkowską, zawartą w rękopisie Mus.ms. 10736/3 berlińskiej Statsbibliothek, lecz inną pozycją (nb. bezbłędnie zapisaną w inwentarzu) ze zbioru sześciu divertiment na flet, skrzypce, altówkę i wiolonczelę, opisanego w drugim suplemencie do katalogu Breitkopfa⁵⁷. Wreszcie przy identyfikacji utworu Carla Toeschego, zamieszczonego w dziale divertiment pod poz. 2 w wersji *a 4*, warto zaznaczyć, że właśnie w wersji na kwartet utwór ten został opublikowany przez oficynę Hummla (jako *Kwartet* op. 5 nr 5) i tę też wersję – a nie wersję ze zdublowanym basem – przywołuje katalog Hugo Riemanna w DTB.

Wydaje się też, że warto rozważyć odmienną od przedstawionej przez Irenę Bieńkowską lekcję nazwisk dwóch kompozytorów. Nazwisko autora *Divertimenta D-dur* (poz. 13) należy chyba odczytywać jako Bendu (znaczek „x” jest znacznie oddalony

53 *Supplemento IV dei Catalogi delle sinfonie, partite, overture, soli, duetti, trii, quattri e concerti per il violino, flauto traverso, cembalo ed altri stromenti* [...] Lipsia: Breitkopf, 1769, s. 29.

54 *Supplemento II dei Catalogi delle sinfonie, partite, overture, soli, duetti, trii, quattri e concerti per il violino, flauto traverso, cembalo ed altri stromenti* [...] Lipsia: Breitkopf, 1767, s. 25.

55 *Supplemento VII dei Catalogi delle sinfonie, partite, overture, soli, duetti, trii, quattri e concerti per il violino, flauto traverso, cembalo ed altri stromenti* [...] Lipsia: Breitkopf, 1772, s. 21.

56 *Supplemento VI dei Catalogi delle sinfonie, partite, overture, soli, duetti, trii, quattri e concerti per il violino, flauto traverso, cembalo ed altri stromenti* [...] Lipsia: Breitkopf, 1771, s. 19.

57 *Supplemento II dei Catalogi delle sinfonie, partite, overture, soli, duetti, trii, quattri e concerti per il violino, flauto traverso, cembalo ed altri stromenti* [...] Lipsia: Breitkopf, 1767, s. 20.

od nazwiska i raczej nie jest jego częścią); w tej sytuacji – być może – autora kompozycji należy szukać wśród członków rodziny Bendów. Nie powinien natomiast budzić wątpliwości odczyt nazwiska autora *Partity F-dur* spośród „sztuk na klarinety” (nr 13), które należy czytać nie Grensci, lecz Grenser i odnieść zapewne do Johanna Friedricha Grensera (1758?–95), działającego w Sztokholmie niemieckiego kompozytora, oboisty i flecisty, autora m.in. partit na zespoły instrumentów dętych (w tym co najmniej trzech w tonacji *F-dur*). Przy opisie ostatniej części inwentarza warto też zauważyć, że część nagłówka, która podaje określenia gatunkowe, brzmi „Parthie” (tytuł „Sztuki na klarinety” należy potraktować jako tytuł dodatkowy), a zatem zapewne większość wymienionych w nim dzieł była formalnie partitami⁵⁸.

Poszerzona analiza inwentarza pozwala sprecyzować, że poza arią Grauna, pochodzącą z opery po raz pierwszy wykonanej w 1743 r. znakomita większość zawartych w nim kompozycji powstała w trzeciej ćwierci XVIII w. i wtedy też trafiła do szerszego obiegu w postaci druków lub rękopiśmiennych kopii. W tym zakresie pogląd Bieńkowskiej, jakoby inwentarz zawierał utwory napisane „w głównej mierze w latach sześćdziesiątych–dziewięćdziesiątych XVIII w.”⁵⁹ wymaga korekty. Spośród utworów, których daty powstania lub publikacji są w jakiś sposób możliwe do ustalenia, nie jestem w stanie wskazać żadnego, który powstałby później, niż w połowie lat siedemdziesiątych⁶⁰. Trzon opisanego w inwentarzu repertuaru pozyskany został zapewne w relatywnie krótkim przedziale czasu, najpewniej w drugiej połowie lat sześćdziesiątych, dla zespołu niedawno stworzonego, a później, w mniejszym zakresie, uzupełniany był przez mniej więcej dekadę.

58 Na marginesie muszę stwierdzić, iż nie zawsze mogę się zgodzić z odczytem, dokonany przez autorkę. Przykładowo incipit *Symfonii G-dur* C. Toeschiego (poz. 54) w inwentarzu zaopatrzony jest prawidłowo w przykłuczowy krzyżyk, a nie bemol, a dopisek *Ouverture* dotyczy zapisanej poniżej uwertury do komediooper *Silvain* A.E.M. Grétry’ego (poz. 55). Z kolei *Koncert* tajemniczego Zelisskiego (poz. 5) jest zanotowany w tonacji *B-dur* (jak to zresztą sugeruje przebieg melodii incipitu), a nie *Es-dur*. W *Koncertcie B-dur* M. Syrmen (poz. 13) kopista poprawiał zapis t. 2 (przez co faktycznie niektóre nuty znajdują się na dwóch wysokościach jednocześnie), ale wydaje się, że należało przyjąć poprawny, zgodny z autorskim zapis pierwszej połowy tego taktu (*b-c-d-c-b*, a nie *c-d-es-d-c*). Błędne bywają też odczyty pojedynczych nut, np. w wypadku wzmiankowanego wyżej kwartetu C. Toeschiego (poz. 2) – trzecia nuta w t. 2 to *c*, a nie *a*), lub kilku kolejnych nut, jak w *Koncertcie C-dur* M.L. Syrmen (poz. 11) – pierwsze trzy nuty to *c-e-c*, nie zaś *e-g-e*, podobnie w anonimowej arii *G-dur* (poz. 6) – trzecia i czwarta nuta to *b*, a nie *g*. Dyskusyjne są również odczyty niektórych wartości rytmicznych.

59 I. Bieńkowska, „Inwentarz muzykaliów sanguszkowskich”, s. 59.

60 Prawie 1/3 zapisanych w inwentarzu utworów jest wymieniona we wczesnych suplementach do katalogu Breitkopfa – począwszy od pierwszego, opublikowanego w 1766 r. (symfonie A. Filtza i C. Toeschiego, divertimento L. Hofmanna) do siódmego, wydanego w 1772 r. (koncerty M.L. Syrmen, divertimento C. Toeschiego). W późniejszych suplementach znalazłem tylko cztery kompozycje: uwerturę F. Gassmanna i *Symfonię D-dur* V. Pichla w suplementcie X (1775), *Symfonię A-dur* nr 59 J. Haydna w suplementcie XI (1777) i *Koncert fletowy e-moll* L. Hofmanna w suplementcie XIV (1781), jednak utwory te powstały wcześniej i zapewne wcześniej też były dostępne w rękopiśmiennych kopiach.

Prezentując niedawno to unikatowe znalezisko na łamach *Muzyki*⁶¹, Irena Bieńkowska zauważyła wprawdzie, że inwentarz zachował się w tomie papierów Barbary Sanguszkowej, ale opierając się na znanym fakcie, iż po ślubie Barbary i Pawła Karola na ich dworze nie utrzymywano kapeli, odrzuciła możliwość przypisania muzykaliów dworowi księżnej wdowy, przyporządkowując – choć nie bez pewnych wyrażonych na początku wątpliwości – opisany w inwentarzach zasób nut i instrumentów dworowi Hieronima Janusza Sanguszki i jego działającej w Sławucie kapeli. Wydaje się jednak, że droga do udzielenia odpowiedzi na pytanie o właściciela omawianych zbiorów nut i instrumentów wiedzie poprzez dokładniejszą analizę rękopisu, którego częścią są owe muzyczne inwentarze.

Szczegółowy opis zawartości rękopisu, zatytułowanego „Rozmaite mowy, listy i wiersze”⁶², a funkcjonującego w literaturze pod utrwaloną już nazwą „sylwy lubartowskiej”, przekracza ramy tego artykułu. Prace filologów i historyków wiążą „sylwę” z dworem Barbary Sanguszkowej, widząc w niej jedno z ważniejszych świadectw funkcjonowania kręgu towarzysko-literackiego skupionego wokół dworu księżnej⁶³.

Rękopis otwierają *pacta conventa* Augusta II, skopiowane wcześniej od pozostałej części rękopisu i nie objęte pierwotną paginacją. Kolejnych kilkadziesiąt stron wypełniają kopie listów, mów i pism z drugiej ćwierci XVIII w., przy czym były one kopiowane blokami, zapewne z innego *silva rerum*. Pomiedzy starszymi tekstami trafiają się sporadycznie nowsze, skopiowane niedługo po utworzeniu, a pozwalające zorientować się w przebiegu zapełniania tomu, jak pismo księżnej Barbary z 1756 r. (s. 47–48). Po niezapełnionej stronie 84 na kilkudziesięciu kolejnych kartach wpisane zostały głównie kopie materiałów z l. 1760–65. Kolejna całość, zaczynająca się na stronie 157 odpisem „ody anakreontycznej” *L'inconstance pardonnable* kardynała de Bernis i tłumaczeniem *Épître au peuple* Antoine-Leonarda Thomasa⁶⁴ w przekładzie Uldaryka Radziwiłła (opublikowanym w *Monitorze* 16 III 1768 r.), zawiera wpisy z późnych lat sześćdziesiątych, m.in. przekład początkowego fragmentu *Annette et Lubin* Jeana-François’a Marmontela⁶⁵ autorstwa księżnej Barbary i mowę Jana Mikołaja Chodkiewicza wygłoszoną 30 IX 1769 roku. Ostatnia całość, najważniejsza dla omawianego zagadnienia (s. 170–186, według pierwotnej numeracji – 158–174) z materiałów datowanych bądź dających się datować, obejmuje listy Józefa Paulina San-

61 I. Bieńkowska, „Inwentarz muzykaliów sanguszkowskich”.

62 Taki tytuł figuruje zarówno na karcie tytułowej, jak i na kartce naklejonej na grzbiecie woluminu.

63 Elżbieta Aleksandrowska, „O Barbarze Sanguszkowej, jej literackim salonie i nieznannej twórczości poetyckiej”, w: *Kultura literacka połowy XVIII wieku w Polsce*, red. Teresa Kostkiewiczowa, Wrocław 1992, s. 113–145; A. Jakuboszczak, *Sarmacka dama*, s. 222–238.

64 *Épître au peuple. Ouvrage présenté à l'Académie française, en 1760. Par M. Thomas, professeur en l'université de Paris, au collège de Beauvais*, [Paris] 1761.

65 *Annette et Lubin. Histoire véritable*, w: Jean-François Marmontel, *Contes moraux*, t. 2, La Haye 1761, s. 115 i nast.

guski⁶⁶ do Stanisława Augusta i innych osób z l. 1778 (s. 170) i 1778–80 (s. 184–186), obramowujących karty z trzema inwentarzami muzykaliów (s. 171–180) oraz dwie „instrukcje” o charakterze gospodarczym: „na bale dębowe” i „do robienia klepek” (s. 181–182). Po najpóźniejszym z listów Józefa Paulina, datowanym na 28 IV 1780 r. (s. 186) dalsze strony są niezapełnione.

Dla uzupełnienia obrazu należy wspomnieć, że z drugiego końca rękopis zaczęto zapełniać znacznie później (pierwszy wpis wykonany z tego końca rękopisu to list z 8 XII 1760 r.). To właśnie ta część manuskryptu zawiera głównie wiersze (w poprzednio omówionej głównej części rękopisu występujące sporadycznie) i inne teksty literackie, powstałe bądź przetłumaczone w kręgu towarzyskim Barbary Sanguszkowej, którym to tekstom „sylwa” zawdzięcza zainteresowanie historyków kultury. Część ta jest znacznie uboższa w daty, ale i w niej brak tekstów wpisanych później, niż w latach siedemdziesiątych, których koniec wyznacza też kres użytkowania całego rękopisu.

Biorąc pod uwagę dane na temat „sylwy lubartowskiej” i przedstawione powyżej dane z dziejów zespołu lubartowsko-warszawskiego, jestem zdania, że z nim właśnie należy wiązać wszystkie trzy inwentarze (nut, instrumentów i strun). Uwzględniając zaś spostrzeżenia co do granic chronologicznych udokumentowanego w spisie nut repertuaru (brak dzieł rozpowszechnionych później niż w połowie lat siedemdziesiątych XVIII w.) możliwe wydaje się przypuszczenie, że rękopis „sylwy” po wyjeździe Barbary Sanguszkowej w 1769 r. do Gdańska (gdzie przebywała do 1773 r.) pozostał w Lubartowie i po pewnym czasie ponownie zaczął być wykorzystywany na dworze Józefa Paulina Sanguski, którego Lubartów był główną rezydencją. Należałoby wówczas uznać, że układ ostatniej całości głównej części rękopisu, obejmującej wpisy z l. 1778–80, jest zasadniczo zgodny z chronologią jej zapisania w rękopisie, a w konsekwencji – że inwentarze sporządzono w roku 1778, być może w ramach akcji inwentaryzacji, jako „kapelowy” odpowiednik zleconej przez księcia Józefa Paulina w 1775 r. inwentaryzacji księgozbioru lubartowskiego, przeprowadzonej przez Mariana Kadłubińskiego⁶⁷. Przyjąwszy tę wersję, należałoby sądzić, że drugi z autorów inwentarza uzupełnił go przed rokiem 1782 o najnowsze nabytki kapeli, z którą rękopis „sylwy” po śmierci Józefa Paulina wrócił do rąk księżnej Barbary.

Wypada jednak zastrzec, że brak jest pewności, kiedy źródło w obecnej formie powstało. Oprawa rękopisu wygląda na sporządzoną raczej w XVIII niż w XIX w., nie czuję się jednak na siłach czynić w tym zakresie dokładniejszych ustaleń. Gdyby jednak założyć, iż znaną dziś formę „sylwa lubartowska” otrzymała dopiero pod

66 Rękopis nie zawiera podpisów księcia pod listami, ale ich autorstwo jest łatwe do ustalenia na podstawie porównania ich treści z biografią Józefa Paulina, zob.: Roman Marcinek, „Sanguszko Józef Paulin”, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 34, Wrocław 1993, s. 494–496.

67 Inwentarz ów zachował się w Bibliotece Jagiellońskiej („Elenchus librorum celsissimi principis Josephi Sangusko, mareschalici magni M.D.L., qui in Bibliotheca Lubartoviensi visuntur, collectus anno 1775 per Marianum Cajetanum Kadłubiski, Protonotarium Apostolicum, canonicum cathedralem Livoniae”, sygn. Przyb. 89/56).

koniec XVIII stulecia, dopuszczalny jest domysł, że wszystkie trzy spisy zostały sporządzone w Lubartowie w roku 1782, w związku z przejściem tamtejszego zespołu muzycznego przez Barbarę Sanguszkową, i są rodzajem – używając dzisiejszego języka – spisu zdawczo-odbiorczego, wytworzonego z polecenia marszałka dworu zmarłego Józefa Paulina Sanguszki dla jego odpowiednika na dworze Sanguszkowej. Sasiadujący z inwentarzem nut wykaz instrumentarium kapeli wydaje się być kolejną przesłanką za takim przypuszczeniem – zarówno ze względu na treść nagłówka (mówiącego o „oddaniu” instrumentów), jak i na sporą zbieżność zestawu instrumentów w inwentarzu pośmiertnym Józefa Paulina i „Regrstrze instrumentów do muzyki”; rozbieżność między spisami można wytłumaczyć przypuszczeniem, że księżna Anna lub jej drugi mąż, książę Kazimierz Nestor Sapieha, postanowili zachować niektóre instrumenty dęte i kotły na potrzeby własnej nadwornej kapeli, która już wówczas istniała bądź miała powstać (zapewne z tego samego powodu wśród przekazywanych nut nie znalazły się tańce)⁶⁸. Przyjęcie tej koncepcji wyjaśniałoby tak granice chronologiczne zbioru nut, jak i tytuł inwentarza instrumentów, niewytłumaczalny znanymi wydarzeniami z dziejów innych sanguszkowskich zespołów muzycznych.

Niezależnie od powyższych uwag, przeciwko przypisaniu spisów muzykaliów dworowi księcia Hieronima przemawia ówczesny (aż do 1812 r.) sposób funkcjonowania archiwum sanguszkowskiego, posiadającego w tych czasach oddzielne filie dla poszczególnych gałęzi rodu i dóbr (Lubartów, Tarnów, Sławuta, Zasław, Smolany)⁶⁹. Moim zdaniem włączenie pojedynczej składki dokumentów – i to o charakterze inwentarzowym – z dworu sławuckiego do tomu tak mocno związanego z jednej strony z ośrodkiem lubartowskim, a z drugiej z osobą Barbary Sanguszkowej jest wyjątkowo mało prawdopodobne. Nawet gdyby okazało się, że oprawa rękopisu pochodzi z okresu po śmierci księżnej i została wykonana dopiero w archiwum rodzinnym (co wydaje mi się w najwyższym stopniu wątpliwe) należy raczej odrzucić możliwość, by dobrze zorientowani archiwiści sanguszkowcy *sponte sua* skierowali do oprawy tom o mieszanej proveniencji.

Bogaty zasób Archiwum Sanguszków zawiera na pewno jeszcze niejedną ważką informację dotyczącą funkcjonowania kapel, zarówno utrzymywanych przez członków tej rodziny – w tym opisaną w niniejszym artykule kapeli lubartowsko-warszawskiej i wcześniej znanej kapeli sławuckiej, w tym choćby wykaz zakupionych dla

68 Różnice *in minus* dotyczą mniejszej od wykazanej w inwentarzu pośmiertnym księcia Józefa Paulina liczby przekazanych fletów, obojów i waltorni. W okresie Sejmu Wielkiego (już po rozpadzie małżeństwa z Cetnerówną) Kazimierz Nestor Sapieha (1757–98) niewątpliwie posiadał kapelę; wspomniany już wcześniej rejestr ludności warszawskiej parafii św. Krzyża wymienia wśród mieszkańców Pałacu Rzeczypospolitej czterech „kapeliśców” księcia: Andrzeja (19 lat), Ludwika (18 lat), Antoniego (17 lat) i Jana (16 lat), AGAD, Księgi ziemskie i grodzkie warszawskie, Varia grodu Warszawy 25, k. 18v.

69 Jolanta M. Marszałska, „Archiwiści, bibliotekarze i uczeni w rodowej bibliotece książąt Sanguszków”, *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi* 18 (1997), s. 88–90.

tej ostatniej w 1788 r. nowych instrumentów dętych⁷⁰ – jak i kapel rodzin, których dokumentacja znalazła się w archiwum sanguszkowskim poprzez skoligacenie się Sanguszków z innymi rodzinami magnackimi, jak informacje o istniejącej od 1710 r. kapeli ordynata ostrońskiego Aleksandra Dominika Lubomirskiego (1693–1720) – brata drugiej żony Pawła Karola Sanguszki, Marianny z Lubomirskich⁷¹. Dobiegające końca porządkowanie ostatnich segmentów tego wyjątkowo bogatego zbioru ułatwi dalsze poszukiwania, które niewątpliwie wzbogacą obraz kultury i mecenatu staropolskiej magnaterii o nieznane dotąd fakty i zjawiska.

BIBLIOGRAFIA

- Aleksandrowska, Elżbieta. „O Barbarze Sanguszkowej, jej literackim salonie i nieznannej twórczości poetyckiej”. W *Kultura literacka połowy XVIII wieku w Polsce*, redakcja Teresa Kostkiewiczowa. Wiedza o Kulturze, 1992.
- Bieńkowska, Irena. „Inwentarz muzykaliów sanguszkowskich z II połowy XVIII wieku”. *Muzyka* 62, nr 1 (2017): 47–87. <https://doi.org/10.36744/m.2892>.
- Bieńkowska, Irena. „Kapela nadworna Pawła Karola Sanguszki”. *Ostrożka dawnina* 7 (2020): 115–126. <http://doi.org/10.25264/2707-1650-2020-7-115-126>.
- Chaniecki, Zbigniew. „Nieznane kapele polskie z XVII i XVIII wieku”. *Muzyka* 17, nr 4 (1972): 84–96.
- Chomętowski, Władysław, opr. *Pamiętnik Feliksa hr. Łubieńskiego, ministra sprawiedliwości*. Warszawa, 1876.
- Jakuboszczak, Agnieszka. *Sarmacka dama. Barbara Sanguszkowa (1718–1791) i jej salon towarzyski*. Wydawnictwo Poznańskie, 2008.
- Krebs, Carl. *Dittersdorffiana*. Berlin, 1900.
- Marcinek, Roman. „Sanguszko Józef Paulin”. W *Polski Słownik Biograficzny*, t. 34. Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1993.
- Marszałska, Jolanta M. „Archiwiści, bibliotekarze i uczeni w rodowej bibliotece książąt Sanguszków”. *Z badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi* 18 (1997): 85–98. <https://doi.org/10.33077/uw.25448730.zbkh.1997.439>.

FROM THE HISTORY OF THE SANGUSZKO COURT ENSEMBLES IN THE SECOND HALF OF THE EIGHTEENTH CENTURY

Following the death of Prince Paweł Karol Sanguszko (1750), his wife, Princess Barbara (née Dunin), administered the whole family estate for a quarter of a century, also working to

70 ANK, AS, sygn. 4693, rachunek wystawiony przez kupca Karola Trompeteura 15 VII 1788 r. we Lwowie za parę waltorni, parę klarnetów, parę obojów, fagot i struny do skrzypiec (sekundy, tercje i kwinty) na sumę 42 czerwonych złotych.

71 Niektóre dokumenty z zasobów Archiwum Sanguszków związane z funkcjonowaniem tej kapeli przywołała Irena Bieńkowska w artykule „Kapela nadworna Pawła Karola Sanguszki”, s. 116–117.

ensure her children of education and marriages in keeping with their status. From the mid-1750s, the princess employed foreign harpsichord and violin tutors at her court in Zasław (now Iziaslav, Ukraine) and Lubartów: Strauszeko *vel* Trauszeko (1756?–62) and Haj (1758–59). Over that period, the princess did not maintain her own ensemble, but limited herself to hiring the ensembles of other aristocrats (including her son-in-law, Prince Józef Barnaba Jabłonowski), as well as local Jewish bands. The Sanguszeko family's embryonic court ensemble, founded in 1761, consisted of four musicians. After a separate court entourage was formally designated the following year to the princess's eldest son, Józef Paulin Sanguszeko (Starost of Krzemieniec, now Kremenets, Ukraine, and later Court and Grand Marshal of the Grand Duchy of Lithuania), he became responsible for maintaining the music ensemble. Once all the sons had reached maturity and the family's property had been divided up (1774), Józef Paulin maintained a harpsichordist and an extended nine-piece ensemble at his seat in Lubartów. Following Józef's untimely death (1781), his mother, Princess Barbara, took over her son's ensemble and moved it to her court in Warsaw, where she was known for running a society salon and being active in the fields of literature and amateur theatricals. The number of musicians was increased to eleven, and the ensemble continued to exist till July 1791, when it was dissolved during the princess's fatal illness. In total, twenty-one musicians are known to have performed in that ensemble at various times at the courts of Józef Paulin and Barbara. The cited extracts from the surviving accounts of Princess Barbara Sanguszeko's court for 1785–91 allow us to study the details of her expenditure on the ensemble (one of the largest in Warsaw at that time) and other music-related expenses (including the musical education of her then still unmarried granddaughters). The presented details about musical life at her court inform a reappraisal of the inventory of music-related items owned by the Sanguszeko family, discussed by Irena Bieńkowska in 2017. Besides clarifying the identity of the music works listed there (symphonies by Haydn, Dittersdorf, Vanhal, Naumann and Gewey; concertos by Concianniano, Hofmann and Sirmen; chamber music by Kellner and Hofmann), it seems justifiable to attribute the collection of music and instruments described by Bieńkowska to Józef Paulin Sanguszeko's Lubartów ensemble.

Translated by Tomasz Zymer

Kamil Stepan – filmoznanca i historyk, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego. Współautor licznych książek i artykułów z zakresu historii Polski, dziejów dawnego filmu polskiego i niemieckiego, redaktor wydawnictw źródłowych, autor haseł w *Polskim Słowniku Biograficznym* i *CineGraph. Lexikon zum deutschsprachigen Film*, odkrywca (częściowo wraz z Jerzym Maśnickim) kilkunastu zaginionych przedwojennych filmów polskich i obcych. Zainteresowania badawcze: historia Polski XVIII–XX w. (szczególnie historia parlamentaryzmu i wojskowości) i historia kultury polskiej (filmu, teatru i muzyki) XVIII–XX w., biografistyka.
kstepan@poczta.onet.pl
